

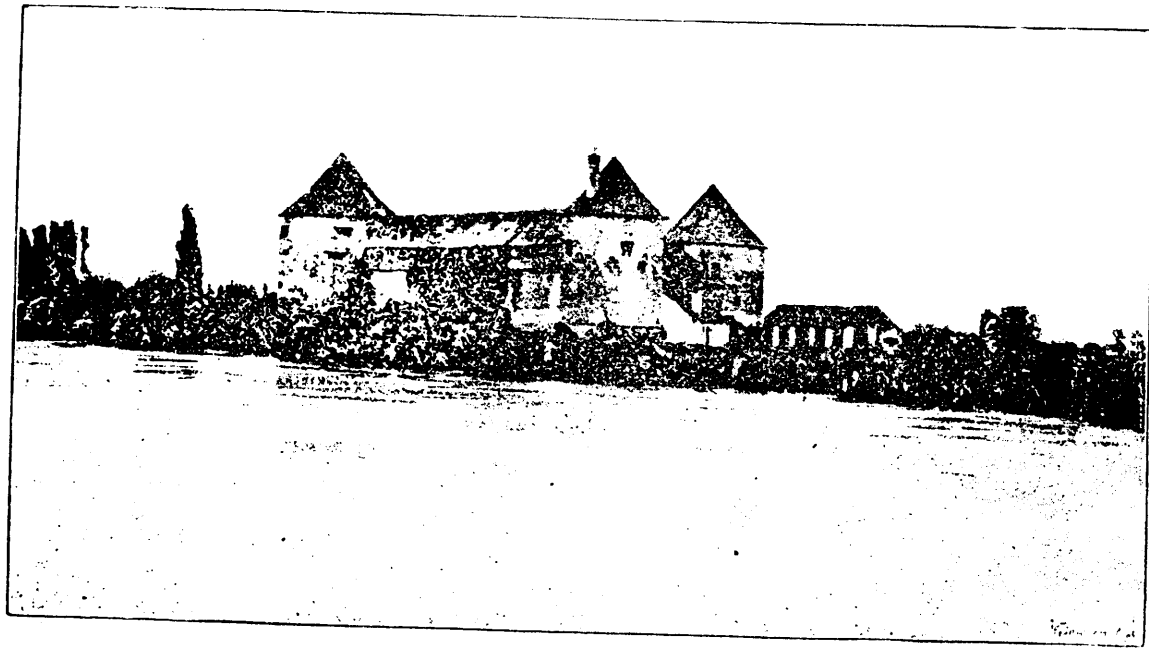
TRISTOGODIŠNJICA
U SPOMEN BOJA SISACKOGA
GOD. 1593.

UREDIO
FERDO HEFELE.

U SISKU
TISKOM S. JÜNKERA.
1893.

Stari grad „Sisak“.

Uvod.

Historička je istina, koju poznavala ne samo povjest svijetska, već i povjest turska, pak ustmeno predavanje našega naroda u pripovijesti i narodnoj pjesmi, da je Hasan paša bosanski, a po rodnom si imenu Predojević, navalio sa silnom turskom vojskom više puta na naš utvrđeni grad Sisak.

U trećoj navali, po volji Boga velikoga ter kraj junačtva naših pradjedova, a na čelu im hrvatskoga Bakač bana i uztrajnih susjeda pomagača, podlegao je silnik Hasan dne 22. lipnja 1593. skupa sa mnogim hiljadama svojih hrabrih to na sisačkom polju, to u valovih naše rijeke Kupe.

Sisačko gradjanstvo, medju kojim i danas živi potomstvo ondašnih junaka, na usta je svoga gradskoga zastupstva zaželjilo i zaključilo u svojoj sjednici od 19. svibnja o. g. da se dostojno proslavi u gradu Sisku »Tristogodišnjica« pobjede Hasan paše Predojevića na dan 25. lipnja o. g. da se proslavi uspomena na naše junake i boriocce, koji su na sisačkom polju prije 300 godina za krst častni i slobodu zlatnu slavno poginuli.

Sisačko je zastupstvo za tu svečanost doznačilo liepu novčanu pripomoć.

Uzkliknuv sa genijem P. Preradovića:

*„Rod bo samo, koji si mrtve štuje
Na prošlosti budućnost si snuje!”*

svom pripravnosti, svim uzhitom prošireni svečanostni je odbor sastojeći od predsjednika Franje Lovrića, gradskog načelnika, V. Egers-

dorfera, gradskog podnačelnika, odvjetnika, mjest škol. nadzornika, prvog podpredsjednika svečanost. odbora; **Koste Tomca**, kr. kot. mjernika, drugog podpredsjednika svečanost. odbora; **Ferde Hefe-le-a**, učitelja više pučke škole ujedno tajnika odbora; zatim odbornika: **S. Aleksandra**, trgovca; **Jul. Bindera**, učitelja više pučke škole, ujedno predsjednika veteranskoga društva; **Cvetnića T. ml.** trgovca i gradskog zastupnika; **A. Gliederera**, mehanika i predsjednika kluba biciklista; **M. Lovrića**, načelnika u Letovaniću; **Mije Lugarića**, obrtnika komor. viećnika, grad. zastupnika i podzapovj. dobr. vatr. društva; **Iv. N. Petrača**, umir. ravnatelja pučke škole, grads. zastupnika, predsjednika hrv. pjev. društva »Danice«; **Ote Reissa**, trgovca; **Nikole Šipuša**, veletržca, grads. zastupnika, predsjednika sisačke banke; **Franje Steidlea**, grads. viećnika; **Drag. Straussa**, obrtnika i zapovjednika dobr. vatr. društva; **Gj. Zlatarića**, obrtnika, komor. viećnika, predsjednika obrt. zadruga i obrt. radnič. društva; zaključio u svojoj dne 29. svibnja 1893. držanoj sjednici:

I. a) Da se zamoli prečastni prvo stolni kaptol zagrebački na moralno i materialno sudjelovanje pri toj slavi.

b) Da k toj slavi prečastni prvo stolni kaptol zagrebački pošalje svoje odaslanike, gdje da skupa sa sisačkim građanstvom ponove harnu uspomenu na viteške svećenike, junačke branitelje tirdjave sisačke, kanonike: **Nikolu Mikoča**, **Matu Fintića** i **Blaža Gjuraka**.

II. Dne 24. lipnja 1893. u predvečerje svečanosti razsvjetljuje se grad i pojedina mjesta svjetiljkama, vatrometima i kresovima a svečanostni odbor predvodi od gradske viećnice uz pratnju glasbe po cijelom gradu povorku svih društava, koja se tom prigodom sastaju u Sisku, da uz tu slavu još proslave 25 godišnjicu obstanaka sisač. dobrov. vatrgoas. društva.

III. Dne 25. lipnja zorom odpočimlje svečanost budnicom, pucnjavom i zvonjenjem; poslje toga velika vatrogasna vježba. Oko 10 sati svečana služba božja u žup. crkvi uz prisustvovanje društava,

odaslanika, prihodnika, domaćega gradjanstva i okolišnoga stanovništva; prigodno slovo; svečani objed; poslje podne izlet k narodnoj svečanosti u izkićenu tvrđju »Sisak«; na večer svečani koncert, što ga priredjuju domaća pjevačka društva »Danica« sa »Slogom« pjevačkim društvom obrt. radničkog društva; na koncu koncerta tableau živih slikah »Prizor pobiedjenih Turaka«; - ples.

IV. Istom zgodom će svečanostni odbor razdieliti novčani preostatak tako, da $1/2$ bude u korist sisačke škol. siromaš. mladeži, a $1/2$ kao prvi prinos za spomenik našim junakom, koji su pali u ljutoj bitci sisačkoj dne 22 lipnja 1593.

V. Zaključeno je, da se izdade spomen spis »Tristogodišnjica« u 1000 primjeraka. Uredjenje toga spomenspisa povjerava se tajniku svečanost. odbora.

U Sisku dne I. lipnja 1893.

F. H.

Pripomenak.

Uredjivajući ovaj spomenspis u svrhu, da se narodu našem ovom zgodom prikažu oni tužni odnošaji u kojih su predji, a i susjedi naši podnašali sve zlo najvećega i najlućega neprijatelja u ono doba, odlučih nanizati samo činjenice, koje su na temelju starijih pisaca u svojih spisih i djelih iztakli: Iv. Krst. Tkalčić; D. Gruber i J Tomljenović; pak konačno: pridajem izvadak iz sisačke župne »Spomenice«, što sam ga za prilog svoje »Povjest grada Siska« namienio. I stoga razloga nenavadjam navode starijih pisaca, makar, da su mi nekoja djela tih pri ruci bila.

I.

Tvrdjava „Sisak” na ušću Kupe u Savu.

Dok je jošte biesnila podpuna moć turska na sve strane naše domovine i po susjedstvu, provadjali su naši pradjedovi svoj mukotrpní život u vječitoj borbi sa svojim dušmanom. Nesigurnost života i imetka glavna su obilježja stanja i položaja naših pradjedova u dobi biesnila turskoga. Vojena snaga malena, a navale dušmanske sve jače, sve češće, nu hoće li štogod odlanuti, pošto se tada stvarala stajaća vojska ustrojenjem vojene krajine? Novca malo, državni dohodci tako su maleni, da nisu mogli zadovoljiti pokriću trošaka, osobito za obranu krajine. Najmljenici sačinjavajuć stajaću vojsku, ostavljaju svoje zastave, jer da nedobivaju svoje pogodjene plaće, i tim se stajaća vojska razilazi. - Je li čudo onda, da je čovjek kraj takovih obitnosti živio u vječitoj brizi i strahu od Turčina za svoj život, za svoj žuljevi stečen imetak?! Svatko se samo diviti mora uztrajnosti naših pradjedova, da im nije dodijalo dugotrajno ovo nesretno stanje zemlje, koje je potrajalo puna dva stoljeća t. j. od konca XV. do konca XVII. stoljeća, pa da nisu krenuli vjerom i predali se Turčinu i njegovoj vlasti! Povećalo im je to slavu, što su podnosili svoje mukotrpno stanje, i tim spasili zapadne narode i njihovu kulturu. -

U takovih težkih odnošaji moralo se je pomišljati na sve znamenitije točke u našoj domovini, pa tako je došlo i do zamisli, da se gradi sisačka tvrđava.

Godine 1544.* osvojiv Turci gradove Dubicu, Kostajnicu, i Veliku kod Požege, nastala je preka potreba, da se u neosvojenih dielovih kraljevine Hrvatske podignu tvrda i jaka branilišta. Uvidjajući stališi hrvatski tu potrebu, na čelu svim ostalim sastavi molbu biskup zagrebački i prokancelar Ugarske Nikola Olah na cara i kralja Ferdinanda I. iztaknuv u molbi, da bi mjesto za tvrđu najzgodnije bilo medju Savom i Kupom, i to baš: gdje Kupa utiče u Savu; ujedno moli biskup, da i Njeg. Veličanstvo priskoči kakovim darom za izvedenje te osnove. -

Car i kralj, Ferdinand I. odpisa 25. rujna 1544. i doznači biskupu kraljevske dvogodišnje dohodke onih stanovnika, upotrebiti za gradnju sisačke tvrđje.

Kaptol sa biskupom pozovu graditelje: Petra de Castello Nuovo; Dominika de Brescia; Martina de Nuovo Loco; Petra de Mediolano sa pet mehanika, a ovim se pridružiše četiri graditelja iz Graca (valjda kraj Križevaca, četiri domaća, i to: dva iz Zagreba i dva iz Ivanića. Dne 21. travnja 1544. položen je ovoj tvrđji temeljni kamen. Za gradnju tvrđjave uzelo se gradivo iz ruševinah starorimskog Siska (I. Tkalčić Danica 1883.)

Za godinu dana radnja je dobro napredovala i car Ferdinand I. daje kaptolu kraljevske dohodke na daljne dvie godine.

Godine 1545. Sabor državnih stališa sazvan u Trnovu na dan očišćenja blaž. djev. Marije, gdje se stališi dogovoriše glede novaca za ratne opreme proti Turčinu; svećenstvu bi naloženo doprinieti njeki dio, i to svoju desetinu, koju je dobivalo od naroda; ujedno viši stališi zaključiše priskočiti u pomoć zagrebačkomu kaptolu, da se što prije dogradi sisačka tvrđja.

Taj hvalevriedni primjer državnih stališa, nasliediše

*Vidi: Liber memorabilium paroch. Sisc.

sljedećeg ljeta takodjer stališi i redovi Hrvatske kraljevine, naročito, da svi kmetovi od njihovih imanja dvostruku daću uplatiti imadu, i to se mora izručiti u ruke kaptola zagrebačkoga za dogradjenje sisačke tvrđave.

Kaptol je i sljedećih godina tražio pomoći u cara Ferdinanda I. koje mu ni ne uzkrati, kako to svjedoče listine od 24. kolovoza 1548.

Godine 1547. na zapovjed turskoga cara Sulejmana, imali su se sabrati svikoliki paše i vojvode na zajedničku navalu proti Hrvatskoj, naročito na okoliš gradova Zagreba i Siska.

Naši se pradjedovi nalažahu u što većoj nepripravi; novca nebijaše, da uzmognu platiti barem kojih desetak haramija u tvrđavi sisačkoj, kaptolu čazmanskom i zagrebačkom. Kaptol zagrebački žrtvuje, koliko je moguće više, razproda zlatne i srebrne kaleže, kadilnicu sa ladjicom (tamjanicom).

S tim novcem nabaviše 40 haramija, plaćajuć svakomu mjesečno po 2 for.; i 4 satnika sa mjesečnom plaćom svakomu 4 for., da čuvaju sisačku tvrđavu.

Uz pomoć kraljevu i zemaljskih stališa te naroda i samoga Kaptola nakon šest godina bijaše sisačka tvrđava dogotovljena; Kaptol obveže kmetove, da ju uzdržavaju.

Kmetovi se obvezaše, da svako ognjište daje vagan žita i od 120 posjeda imali su davati vagan pšenice na dan sv. Martina biskupa i mučenika; a od ostalog zemljišta desetinu u žitu i desetinu u vinu; nu ta obveza promjeni se godine 1650. poradi ustanka kmetova.

Car Ferdinand I. kada je doznao, da je sisačka tvrđava dogradjena, upravi pismo 6. rujna 1552. g. puno brige i mara, da Kaptol svemoguće nastoji tu tvrđju u što boljem redu uzdržati; ujedno opet obećaje svoju pripomoć.

Sljedećih godina plaćaju kaptolski kmetovi Kaptolu daću za uzdržavanje sisačke tvrđjave, pa opet car Ferdinand I.

obećaje ponovno kraljevske dohodke ovih kmetova sada na pet godina, pismom datiranim 1556. U tom listu izrično veli car, da su dohodci namienjeni za izvanjsku dogradnju tvrđje, za što ga je već prije molio Nikola Olah, biskup zagrebački, sada već nadbiskup Ostrogonski. To isto potvrđuje također u pismu od 1. siječnja 1564.

Tako je sisačka tvrđjava posve izvana i iznutra uredjena.

Spomenuti nam je, da je bila još drvena tvrđjava pred glavnom zato, da se uzmogne neprijatelj pri navali dulje zaustaviti, nu ta tvrđja nije baš bila zgodna s gledišta moderne utvrde, s toga je g. 1587. porušena.

II. Turske navale.

Već prije rekosmo, da je godine 1547. zapovjedio turski car svimkolikim pašama i vojvodam, da imadu zajednički navaliti na Hrvatsku, naročito na gradove Zagreb i Sisak. Carsku zapovjed paše i vojvode neizpuniše umah gledom na grad Sisak i njegov okoliš, a biti će po svoj prilici razlogom jaka sisačka tvrđava, koja je već 1550. sasvim gotova bila, pa zato će se pripravlјati svom silom, da na koje drugo važno mјesto udare. Skupiv svu moguću silu, pade kocka, da se udari godine 1566. na jaki Siget, kojega je hrvatski junak Nikola Zrinski hrabro branio, nu mnogo većoj turskoj sili junački sa svojimi vjernimi vitezovi podlegao, i Siget je pao u turske ruke.

Padom Sigeta (1566.) u koliko se je proslavila hrvatska domovina i njezini sinovi, u toliko je pogibelјi izvrnut bio obstanak njezin, jer je sad prosta i otvorena bila provalјivanju turskom ciela Hrvatska i iza nje ležeće slovenske zemlje. Sad se je moglo očekivati, ako Turci još jednom takovom silom nasrnu na Hrvatsku, da se ona više spasiti ne može poslije ovako teška udarca.

Nu dobar genij hrvatski htio je, da je turska moć svoj vrhunac već dostigla bila, te je pomalo padati počela. Ovo

*) Po D. Gruberu: Borba Hrvata sa Turcima, sa dodatcima spomenutih pisaca.

slabljenje turske moći izlazi na vidjelo tim, da Turci po padu Sigeta nisu mislili o tom, da možda idu dalje osvajati po Hrvatskoj i Ugarskoj, nego su bili veseli, da spase ostanke svoje silne vojske, te da nenapadnuti od Maximilijanove vojske, kući se vrate. A nije im ni to na umu bilo, da idu kući sabirati svoju snagu, da možda dogodine novimi silami na Hrvatsku i Ugarsku navale, pak da svladavši ove, zasade na Beču turski polumjesec, kako je to Suleiman ove godine (1566.) namjeravao -; nije im to na um dolazilo, jer su prigodom ovoga sigetskoga odpora uvidili, da se preko Hrvatske ne prolazi toli lahko žive glave, nego su se namah išli miriti sa carem. -

Medjutim ovaj hrabri odpor Hrvata kod Sigeta nije baš jedini prouzročio opadanje turske moći, on ga je samo pospješio, ali zametak opadanju nalazi se u samom vladanju Suleimanovom. Pet uzroka navodi se, koji su prouzročili nazadovanje turske sile: 1) Što Suleiman nije osobno prisustvovao sjednicam divana (državnoga vieća), dočim su predšastnici njegovi to činili. Tim se je dostojanstvo carskoga veličanstva povisilo, dočim je sve državne poslove primio u svoje ruke zamjenik carski »veliki vezir.« A ovo je baš pogibeljno po državu bilo, da je car prepustio drugomu vlast državnu. 2) Što je Suleiman zamienio dvorske časti sa državnimi, imenovavši velikimi veziri i dvorske častnike, dočim su prije samo državni činovnici (veliki sudci, viši častnici, namjestnici pokrajina itd.) postajali veliki veziri. Tom zamjenom širom su se otvorila vrata raznim dvorskim spletkam ulizica i ljubimaca sultanovih. Ove su spletke mogle tim više nastajati, što je Suleiman proti prijašnjem običaju svoga š u r j a k a Rustan-pašu učinio velikim vezirom, tako, da je tim harem na državne poslove utjecati počeo, koji je utjecaj izprva reć bi podupirao moć velikoga vezira, ali poslije baš protivno tomu

djelovao, kad su se ne samo žene, nego i čuvari i hadumi u državne poslove miešati počeli. 3) Što su veliki veziri za mito državne službe dielili i državna dobra kreaturam iznajmljivali, koji su ih silno harali. (Kasnije je tako daleko dospjelo, da su sami sultani mito primali). 4) Što je Suleiman slabo državnim dobrom gospodario, dajući silne dohodke velikim vezirom, kojim je dapače često imanja dana im na uživanje, darovao na sve vrieme kao obiteljska dobra. 5) Napokon što je sa velikom razsipnošću sultanovom rasao i raskoš (luxus) kod njega i kod njegovih vezira. Ovi su se međjusobno natjecali, tko imade više robova, bogatijih oružja, ljepših odjeća i posuda i. t. d. Veliki vezir *A h m e d - p a š a* imao je n. pr. 500 robova, i na svakom majuru po 100 mula i 100 deva.

Ovo su bili oni glavni razlozi, koji su počeli već za Suleimana podgrizati zdrav temelj državnoga ustrojstva. Oni su morali uzročiti propadanje turske moći. Valja ipak znati, da propadanje ovo nije išlo naglo, nego turska moć pokazuju se još neko vrieme silom, dok ne pohrli sasvim svojoj propasti. Najviše se imade pripisati kreposti velikoga vezira *M e h e m e d a S o k o l o v i ć a* (bosanskoga poturice), da se neko vrieme zaustavilo naglo propadanje turske moći. Ovaj bo imao je i za nasljednika Suleimanova *S e l i m a II.* (1566-1574.) neograničenu vlast, u svojoj ruci, te je vladao i nadalje sasvim u duhu Suleimanovu, tako da se je moć državna još silom uzdržala. Nu po smrti Selimovoj nastupi vladu slabi *M u r a d III.* (1574-1595.), koji se je dao sasvim vladati od harema i svojih ljubimaca, dočim je Sokolović, akoprem je bio potvrđen vezirom, izgubio svu moć. Oda počima pravo propadanje moći turske.

Ovomu opadanju turske sile imade Hrvatska zahvaliti, da nije poslije pada Sigeta, jedne od najglavnijih obrana njezinih

posve u ruke turske dospjela, pošto je sjedne strane dugotrajnim ratovanjem posve iznemogla bila, a sdruge strane pošto nije više toli jakih uporišta (t. j. tvrđjava) daljnjoj obrani imala. Hrvatska će istina još mnogo jada pretrpjeti od truskih navala, ali ove neće više kao dosad tako gorostasne biti, da bi joj obstanak srušiti mogle. Čim kasnije, navale će sve slabije bivati, a Hrvatska će ih svaki put odbiti.

Murad stade javljati caru Maximiljanu mir nu uz darove. Maximiljanu bila je ova poruka mila, pošto je vidio, da neima dovoljnih sila, da nastavi ratovanje sa Turci, te zato pozva ugarski sabor na 1. lipnja 1567. u Požun, na kojem bje potvrđen kraljev predlog, da se pošalju k sultanu poslanici sa darovi i sa punomoćju, da sklope osamgodišnji mir. Kralj imenova poslanici A n t u n a V r a n č i ć a , Dalmatinca biskupa Jegarskoga, K r s t u T e u f f e n b a c h a , Štajerca i redovitoga poslanika kod Porte A l b e r t a V y s a .

Ovi poslanici dodju u Carigrad 23. kolovoza, te se pokloniše velikomu veziru i ostalim dostojanstvenikom Porte, razdielivši im opredieljene darove. Pred sultana bjehu pušteni 21. rujna, ali ne uspješše namah s utanačenjem mira. Bilo je razmirica glede nekih gradova, tako, da je tek poslije sedam mjeseci (17. veljače 1568). došlo do d r i n o p o l j s k o g a m i r a , koji sadržaje 25 članaka. Mir je učinjen na 8 godina a glavne točke jesu ove (po Hammeru III. 515.) 1) Car Maximiljan i braća mu F e r d i n a n d i K a r l o uzdržati će zauzete zemlje u Ugarskoj, Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji, ali isto tako zadržati će svoje zemlje vojvoda erdeljski, moldavski i vlaški. 2) Hajduci, martolozi i haramije, moraju se na uzdi držati, te ako što ukradu, imaju se kazniti, a plien im se oduzeti i oštećeniku vratiti; uskoci i pribjeglice imadu se izručiti gospodaru. 3) Dvoboji, koji su često uznemirivali sigurnost granica, zabra-

njuju se. Nastale razmirice izravnati će namjestnik budimski i glavni kapitan ugarski ili pako povjerenstvo, u tu svrhu imenovano. 4) Carski poslanici uživati će sve povlasti kao i agenti drugih vlasti te se više ne će zatvarati za rata, nego će se kući poslati. 5) Medje, o kojih se nije moglo složiti, opredieliti će posebno povjerenstvo. 6) Svake godine posjetiti će car svoga saveznika, cara turskoga sultana Selima sa darom od 30.000 ugarskih dukata po posebnih poslanicima.

Ovim mirom, koji je ponajprije Turska zaželila, pokazalo se je po prvi put neko malaksanje silne turske moći. Nu nije se ovim pokazala možda nemoć turska, dapače Hrvatska će još dugo čutiti turske udarce, te uzprkos utanačenju miru, neće biti odtud Hrvatskoj mira ni blagoslova. Turski paše navaljivati će i nadalje na hrvatske i ugarske zemlje, kano da mir ni ne postoji. Porta će oficijelno koriti paše za to, ali izpod ruke će ih sve više bodriti. Čujmo samo, što piše sultan Selim po sklopljenomu primirju paši budimskomu: »Čim naša sjajna zapovied k tebi prispije, nalažemo ti, da kralju njemačkomu, njegovim zapovjednikom i podanikom iskreno prijateljstvo izkazuješ; ali ne vjeruj im ništa, nego dapače nadziri i obkoljuj, koliko ti je moguće Maximiljanov okoliš poznatimi i vjernimi prijatelji, da donekle doznadeš sve njegove nemjere i poslove, da se ne bi pod krinkom prijateljstva i mira nikakova vjerolomstva i spletke proti Porti radile«.

Kad su paše ovakove i druge slične naloge od sultana ili velikoga vezira dobivali, nisu se imali bojati ništa, ako su provalili na tuđe zemljište, jer su se uvijek mogli opravdati pred Portom (n. pr. da su doznali, da Max kreće vojsku na njih, pak da su ga morali predusresti itd.) S toga ne ćemo se niti najmanje čuditi, da su Turci uzprkos miru neprestance uznemirivali našu zemlju.

Sada nam je zadaća, da predložimo pojedine ove navale na Hrvate i njihovu zemlju. Prije sklopljena mira a poslije pada Sigeta imali su naši Hrvati boriti se sa Turci, te ne možemo mimoći ove borbe, ako želimo biti podpunj.

Po padu Sigeta stadoše turske čete nemilo harati sve do Kaniže i preko rijeke Arabona do Sabarja, te zauzeće grad Baboču.

Skoro za tim imali su naši Hrvati opet boja sa Turci. Padom Sigeta bila je, kako već spomenusmo Hrvatska otvorena provalam turskim, jer nije više bilo tako jake tvrdjave, koja bi zaustavila tursku silu. Nu ipak kralj Max nastojao je o tom, da koja druga obližnja tvrđja bar donekle zamieni Siget. Najprikladnija mu se za to učinila Kaniža. U ovaj postavi kralj zapovjednikom našega Franju Taha Susjedgrads koga sa posadom od 1000 konjanika i 1000 pješaka, koji će biti bili većinom Hrvati, kao što su njihovi zapovjednici bili. Osim Taha bo bili su tu zapovjednici četa (praefecti et centuriones) Petar Keglević i brat mu Matija, Ivan Alapić sa sinom Gašparom (koji se je spasio iz Sigeta) Gjuro Patačić, Franjo Gestić i mnogi drugi.

Nisu ovi imali dugo mira od Turaka. Ovi uvidiše, da će im sad mjesto Sigeta postati Kaniža zaprekom njihovomu provaljivanju u Hrvatsku. Zato sad odlučiše navaliti na nju, da i nju osvoje. Turci budu snažno odbijeni i mnogi poubijani. Jednomu od turskih zapovjednika Omerbegu bijaše desna ruka odsječena, kad se je penjao na zid. Turci moradoše se bezuspješno udaljiti od Kaniže, a Tahi nakiti gradske bedeme glavami ubijenih Turaka.

Osim ovih većih borba bilo je na granici neprestanih čarkanja manje važnosti. Napokon bje, kako spomenusmo sklopljen 17. veljače 1568. drinopoljski mir, od kojega se je

očekivalo, da će donieti mir izmučenim pokrajinam. Nu izprazna bijaše to nada, pošto su paše i sandjaki pokrajinski od porte potajno nagovarani bili, da provaljuju na naše krajeve. Hrvatom biti će i dalje se boriti sa kletim dušmaninom.

Koliko su Turci do mira držali, vidi se od tud, da nisu mogli ni kratak čas po sklopljenomu miru mirovati, da bar izprva pokažu neku pritvorenu iskrenost, da žele sbilja mir držati. Nasuprot dva mjeseca po utanačenomu miru (u travnju 1567). eto ih, gdje groze našim gradovom B i h a ć u i O s t r o ž c u , kojih se kapetani obraćaju na generala krajiškoga i zemaljskoga zapovjednika kranjskoga H e r b a r d a A u e r s p e r g a , koji se tada nalazio u Beču s molbom, neka im se čim prije pomogne, jer da su inače izgubljeni.

Herbard dodje sbilja na krajinu sa četom od 800 vojaka. Turci su pred njim morali pobjeći u obližnje tvrđave K a m e n g r a d , U d b i n u , K l j u č i B e l a j , jer ih je on dao po jednom od svojih sudrugova na polje izmaniti, gdje ih je pred B i h a ć o m i potukao.

Godine 1569. više puta nalazimo naše u borbi sa Turci. Ovih je naime 2700 navalilo preko Like i Krbave u gornje strane, da pliene i robe. Nu hrabri senjski U s k o c i digoše se na klete svoje dušmane, te neznatan broj njih naime 280 upusti se sa pretežnijimi Turci u borbu kod P e r u š i ć a . Oni ih razbiše i pobiše više od hiljade, dočim su mnoge zaslužnili. Uloviše medju ostalimi i dva martoloza (turske najmljenike), koji su senjsku djecu hvatali i Turkom prodavali. Gnjev Uskoka ne ove martoloze bio je tolik, da su ovu dvojicu žive na kolce nabili, pak su okolo njih drva naložili, dok se nisu izpekli.

Na drugom kraju naše domovine provaljivao je sandjak bosanski u Hrvatsku najpače valjda na imanja bana Frankapana Slunjskoga, jer pismom od 1. studenoga 1569. izrazuje sultan

caru Maximiljanu svoje negodovanje zbog neprijateljstva, učinjenih hrvatskomu banu Franji Slunjskomu. Poblize ob ovih nvala ne znademo ništa, nu negdje u kojem boju morao je biti uhvaćen jedan od vodja turskih *H a m s a b e g*, pošto za njegovo oslobodjenje sam sultan moli cara Maxa.

Godine 1571. Turci navale opet na imanja bana Franje Slunjskoga okolo njegovoga tvrdoga grada *G o r e* (nedaleko Hrastovice). On se je tada nalazio u svom gradu, te je baš taj dan davao gostbu. Najednom dobije viest, da su Turci provalili u Hrvatsku, da pliene obližnja polja, vukući seljake u sužanjstvo. On skoči namah sa stola, sakupi svoje konjanike, pak izleti iz grada na Turke, te nasrne tolikom žestinom na njih, da ih je u trostrukom boju svaki put pobiedio, potukavši velik broj neprijatelja i otevši im sav plien. Ban vrati se za tim zdrav u svoj grad, neizgubivši nijednoga od svojih junaka. Ovo junačko djelo proslavi bana Frankapana, da su o njem sami neprijatelji pjesme sastavljali, slaveći njegovu hrabrost, dočim su ga naši zvali »ensis et elipeus« Hrvatske.

Ovakove provale na Hrvatsku sgadjale su se od sad ne samo svake godine, nego upravo po više puta u godini.

G. 1572. skupiše se kod *U d b i n e* u *L i c i*: *F e r h a r d b e g*, *M u s t a f a - b e g* i *K l i š k i b e g* sa svom svojom silom, sa mnogo vojske, topova i druge bojne sprave, da navale na *B i h a ć i l i R e p i ć*.

Znajući Turci, koliku važnost imade sad *K a n i ž a* poslije pada Sigeta, ne propuštaju nijedne sgode, a da ju ne pokušaju zadobiti. Kao što su *T a h a* i njegove junake god. 1566. izmamili iz grada, da je došlo do boja. gdje su naši uzmaći morali, ali su ipak juriš na grad odbili, tako se dogodi god. 1571. i *G j u r i T u r i j u* tadanjemu zapovjedniku tvrdje. Turi bude od *A l i - p a š e*, zapovjednika sigetskoga izmamljen izvan grada, te

nemilice ubijen sa mnogo svojih junačina. Nu grad sam ne dodje ipak u ruke turske.

Godine 1573. pruži im se opet prilika, da pokušaju navaliti na Kanižu. Turci ne moguše zauzeti tvrđave, nego porobiše grad; vratiše se slavodobitno u Siget. Veliki plien zarobiše: više od 1000 ljudi, 748 konja, 2 topa i množinu dječaka i žena. Zapovjednikom tvrđje Kaniže postade Gjuro Zrinjski, sin junaka Nikole.

Osim provale Turaka sa sjeverne strane prama Hrvatskoj, dogadjahu se iste godine 1573. i provale u Hrvatsku sa bosanske strane. Beglerbeg bosanski F e r h a d - p a š a diže četu od 3000 momaka, te haraše oko C e t i n a i K l o b u k a , a onda provali u Hrvatsku prama I v a n i ć u . Kanonik zagrebački i čazmanski prepošt F r a n j o F i l i p o v i ć (zvan od Turaka d e l i p o p) skupi kaptolski banderium (čete), te mu ode u susret, nu bude od Ferhata kod Ivanića potučen, dapače sam zasuznjen i u Carigrad odpravljen.

Narobivši se pliena vrati se Ferhad-paša u Bosnu natrag. Ali Turci nemogohu dugo mirovati. Još iste godine pod konac mjeseca srpnja provalište oni u predjel medju Savom i Kupom, nu budu od bana Draškovića suzbijeni i na povratak u Bosnu prisiljeni.

Sliedeće godine 1574. posjetiše opet Turci po dva puta našu zemlju. Već 26. travnja znade Maximilijan, da se Turci pripravljaју, da svom silom navale na Hrvatsku, te piše za to banu Draškoviću neka dobro pazi i neka osobito H r a s - t o v i ć u dobro čuva. Dapače, da će i sam mu brat vojvoda Karlo doći na granicu hrvatsku, da ju brani.

I sbilja 1500 Turaka provali početkom svibnja na našu zemlju harajući cio predjel medju S t j e n i č n a k o m i B u d a č k i m te podjoše valjda i dalje u Hrvatsku, pošto nam

Vitezović pripovieda, da je Ivan P a n o v i ć, kapetan Ivanički s malimi četami mnoge Turke »r a z b i l i p o b i l i.«

Vračju se po tom kući morali su ih naši dočekati pred K o s t a j n i c o m te ići za njimi u potjeru, pošto Max u spomenutom pismu veli, da znade, da su naši učinili provalu (excursiones) kod Kostajnice.

Dva mjeseca za tim, eto ti opet Turaka Hrvatom na vrat i to ovaj put sa ugarske strane, 10. rujna javlja Max banu, da su mnogobrojni Turci iz Budima, Pešte, Ostrogona i obližnjih mjesta otišli na hrvatske strane, te da nešto velikoga spremaju. I sbilja imademo viest, da su begovi požežki, sigetski, kopanski, sečenski i pakrački provalili sa 4000 ljudi u Hrvatsku, te užgali Koprivnicu.

Zato Max 10. studenoga opominje bana, neka obnovi (restaurira) Koprivnicu, te neka ju dobro učvrsti.

Godina 1575. bila je po Hrvatsku još nesretnija, nego li predjašnje, jer u jednoj od bitaka sa Turci pogibe hrabar vojnik i branitelj hrvatske granice, H e r b a r d A u e r s p e r g, zemaljski zapovjednik u Kranjskoj i pukovnik krajiških četa. K tomu bijahu provale u Hrvatsku tako česte kao nikada dosad, akoprem je mir medju carem i sultanom opet na 8 godina obnovljen bio (u prosincu 1574).

Već u početku godine provali beglerbeg bosanski F e r - h a r d - p a š a u Hrvatsku, harajući po njoj.

Velika se bura digla ovaj put na Hrvatsku. S jedne strane provališe Turci s Ugarske u predjele varaždinske, nasrćući na K o p r i v n i c u, R a s i n j e, K u s e m a c, M a r t i n e c i L u d b r e g, te harajući i paleći po svuda. S druge strane pako sakupiše se petero turskih zapovjednika, da idu osvajati tvrdje po Hrvatskoj. Ovi skupivši četu od 3000 ljudi obsjedoše najprije

B i h a ć , a onda su valjda, ne mogući osvojiti mjesta, počeli harati zemlju »od dalmatinskih obala do sredozemne Bosne« veli Istvanfy. Oni nasrnuše na T o p u s k o , V o j n i ć , a onda se obratiše na predjele medju K u p o m , D o b r o m i M r e ž n i c o m , gdje udariše na D u b o v a c .

Čim je Herbard doznao za ovo pustošenje turskih paša, namah se odvaži, da ide zapriečiti njihovo nedjelo, akoprem je znao, da sad namah ne može sakupiti toliko četa, da bi im se mogao uspješno oprieti. »Nu ipak neću,« reče on na sastanku u Bruku, »odustati za to od boja, akoprem će me ovaj put života stojati.« Jadnik kano da je slutio svoju sudbinu!

Odputiv se iz Bruka (na Muri) ka krajini, dodje u F r e i e n t h u r n , gdje su bili njegovi konji i njegovo oružje. Od ovud posla zapovied svim krajiškim častnikom, da se imaju za 4 dana sakupiti kod B u d a č k o g a , kuda će i on doći. Herbard prispije sbilja 21. rujna 1575. u Budački sa svojim sinom Engelbertom, sa svojom služinčadi i sa 50 konja, a nastani se kod plemića T u š i l o v i ć a . Budački leži na rječci R a d o n j i , koja izvire na gorah Petrinjskih, a utiče najprije u Koranu, a s njom u Mrežnicu, koja je pritok Kupe.

Ferhad-paša bijaše naime, čim je dočuo da se naši gibliju, cielu vojsku u bojni red postavio, poslavši ipak 1000 pješaka napred, da se namah u boj upuste sa Herbardom. Ovo bijaše ona četa, s kojom se je pobio Herbard. Tri puta baci ju Auersperg natrag. Nu u tom stiže glavna sila turska od 10-12.000 ljudi, da pomogne prednjoj četi. Nagrnuše silnom vikom i urlikanjem, »da se je htjela nebo i zemlja stresti«. Nu Herbard ne plaši se ništa. Njegova četa udara neustrašivo; kad se prebiše koplja, vade se mačevi. Ali uzalud im sva hrabrost. Herbard uvidi, da mu se nije moguće spasiti, te zato provali u sredinu nepri-

jateljskih četa.

U jednoj ruci drži crvenu zastavu sa slikom Krstovom, a drugom ubija oko sebe neprijatelja. Dva turska časnika smaknu, kad mu najednom neki delija bosanskoga paše ubi konja. Herbard pogodi zrnem deliju, ali sluga ovoga delije sruši ga kopljem na zemlju, te mu odrubi glavu. Ovako svrši junak 22. rujna 1575. Samo četiri čovjeka utekoše živa i donesoše u *Freienthurn* tužnu ovu viest o propasti naše vojske i njezinoga junaka.

Kasnije uputiše se *bosanski* Turci, na čelu im valjda Ferhad-paša sa begovinom *igradskim* i *krupskim* na tvrde gradove *Knin*, *Kostajnicu*, *Dubicu* i *Gotim*, nu ipak ih ne mogoše zauzeti. S druge strane predje pako 3000 Turaka preko Kupe, te se upute na *Kranjsku*. Tu haraše oni nemilo. U kratko vrijeme zarobiše oni na *kranjskoj* i *hrvatskoj* krajini 4,666 duša i 7180 komada blaga.

Provale u Hrvatsku bijahu ove godine tako guste, da ih nije moguće sve nabrojiti. Imademo viest, da je god. 1576. bilo 50 (!) provala u našu zemlju. Onda nije nikakovo čudo, ako je narod ostavljao svoju zemlju i domovinu, nevideći mogućnosti, da bi se mogla obraniti, te se naseljiavao po raznih predjelih *Ugarske*, *Austrije*, *Moravske* i *Česke*. Carski poslanici tužili su se zbog toga kod sultana i vezira, ali uvijek bezuspješno. Pa akoprem je Maximilijan prije svoje smrti, koja ga je stigla 12. listopada 1576. produljio mir još na 8 godina, navale na našu zemlju i na dalje traju.

Godine 1578. ide opet glavno nastojanje Turaka na to, da čim više hrvatskih obrana zauzmu. U mjesecu listopadu pako uputi se Ferhad-paša na *Zrin*, grad gorfova *Zrinskih*. Grad bijaše dosta čvrst, imajući trostruki zid, tako da bi se bio mogao

obraniti od Turaka, kad bi bili valjani i hrabri branitelji grada. Nu sam zapovjednik grada i četa u gradu P e t a r K a m e - n j a n bijaše slab i plašiv čovjek, te je jedva dočekao, da je palo nekoliko hitaca u grad i već se predade Ferhad-paši.

Zadobivši Turci i ovaj tvrdi grad, nije čudo, ako im sad padaju u ruke gradovi i kasteli manje jaki. Oni osvajaju K l a d u š u , S t u r l i ć , P o d z v e z d , P e ć i druge bližnje gradove i sela.

Početkom godine 1577. eto ti opet Turaka u našu zemlju, gdje idu osvajati grad G v o z d a n s k i , koji je pripadao obitelji Zrinskih, te je bio važan zbog srebrnih ruda, koje su se ondje kopale. Grad ne bje tako lahko uzet, kako veli I s t v a n f y , biedeći naše vojske kukavštinom, nego grad pade onda »pošto su junaki u njem obsjednuti« veli V i t e z o v i ć »tri tjedna viteški se braneći od glada i žeđje svi oslabili i pomrli«. Bogatih ruda koje su naši tamo obilato dobivali, ne stade naskoro u turskih rukuh.

Da se ikoliko preprieči navaljivanje tursko i da se nadomjesti bar donekle gubitak tolikih tvrđica, odluči nadvojvoda Karlo, sagraditi na sgodnom mjestu jaku tvrđju. Za to mu se činjaše najprikladnijim mjestom kut među K u p o m K o r a n o m i D o b r o m . Ovo bijaše zemljište grofa Zrinskoga, koji ga prodade Karlu, a za dobiveni novac kupi si obližnju gospoštiju D u b o v a c . Ovaj je bio ove godine već više krat od Turaka napadnut i to jednom na veliki petak, kad su ga sažgali, a drugi put nešto kasnije (21. svibnja), kad ih je ondje dočekao zapovjednik krajiških četa Ivan Ferenberger, te ih potukao. Na onom kupljenom zemljištu sazida Karlo čvrst grad, koji prozva po sebi K a r l o v c e m . Gradnja Karlovca započe 13. srpnja 1578. na dan sv. Margite. Zidovi se digoše u

vis nad 900 ubijenih turskih glava. Gradnja potrajala je duže vremena, te je dovršena tek dojuče godine. Čitava gradnja stajala je do 845.000 for. tadanje vrijednosti. Prvim generalom karlovačkim postade I v a n F e r e n - b e r g e r .

Istu odlučnost u obrani domovine nalazimo g. 1581. kod naših velmoža i junaka. Ahmed-beg, zapovjednik grada Cernika poče ove godine plieniti i harati po naših predjelih. Da ga odbije diže namah T o m a B a k a č - E r d ö d y , svoje čete, kojim se pridružiše i čete M i h a j l a S e k e l j a , te oni dočekaju Ahmed-bega kod C e r n i k a , i potuku ga razpršivši njegove čete. Tu je potlašnji hrvatski ban i junak onoga vremena T o m a E r d ö d y prvi put pokazao svoju hrabrost i vojničku vještinu. Nekoliko godina za tim opet se je odlikovao Toma Erdödy pobjedom nad Turci kod S l u n j a .

Godine 1582. navalili su naši pod vodstvom zapovjednika krajiškoga Andrije Auersperga na tursku U d b i n u . Drugi put su pako Turci porobili Slunj.

Početkom god. 1583. Turci provališe preko Hrvatske u slovenske predjele, navališe na nekoje tvrđjice i sela, te ih porobiše i požgaše, odvukoše do 200 seljaka sa ženama i djecom.

G. 1584. zagrozi veća pogibelj i Hrvatskoj i Kranjskoj, nego prošlih godina, ali je sretno odvrćena od junačkoga novo imenovanoga bana hrvatskoga Tome Erdöda.

Godine 1585. harao je po krajini E d r i s - b e g lički, kako razabiremo iz tegobnice carskoga poslanika Ungnada u Carigradu. Ali je i on češće od naših junaka dočekan i potučen bio, kao n. pr. kad su ga posade grada T o u n j a (kod Ogulina) i O š t a r i j a potukle.

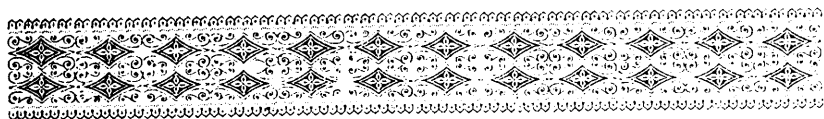
Da i ovomu čarkanju i haranju na granici na put stane, odluči ban Toma Erdödy navaliti na K o s t a j n i c u a i u samu Bosnu. Što namisli, to i izvede. On udari na Kostajnicu, te ju zauze i izgori, a onda dade načiniti most preko Une, te prevede preko mosta svoje čete u Bosnu. Tu je prodirao neko vrieme napried, da zadade straha Turkom, ali ne, da možda dobiti čini, pošto mu zato nije dostajalo četa. Napokon vrati se preko mosta natrag u Hrvatsku sa čilom i zdravom vojskom.

Na južnoj granici zemlje bilo je mira preko godinu dana, ali duže nije mogao potrajati. Težnja za plienjenjem i osvajanjem ne dade Turkom dugo mirovati. Pod konac ove godine (u mjesecu prosincu) provali njih više hiljada u Hrvatsku pod vodstvom A l i - b e g a . Ban Erdödy doznade najednom, da su Turci prešli Unu, i da onuda haraju i pliene. Namah sakupi svoje čete, te ode na Turke, koji su već dublje u Hrvatsku prodrli bili. Kod I v a n i ć a dodje 10. prosinca do bitke, koja se sretno po Hrvate svrši, akoprem su imali manje vojske. Ban navali tolikom silom na Turke, da su se za kratak čas dali u biež, pošto im je pao vodja A l i - b e g i njegov brat, koga neki zovu H a s s a n - , a neki A z e m b e g . Glave ubijenih sa nekoliko sužanja budu poslane nadvojvodi Ernestu u Beč.

Poslije ovakovih udaraca očutiše Turci, da Hrvati od nekoliko godina hrabro i odlučno susreću svaku navalu na svoju zemlju, da ni jedna ne ostane bez kazne. Za to će oni odsada promieniti svoj dosadanji postupak, te neće više pojedince i raztrešeno poduzimati manje provale u Hrvatsku, nego će za neko vrieme sabirati svoje sile, da se velikom vojskom obore na Hrvatsku i da osvojivši prve njezine tvrdjave i samu zemlju skuće pod svoj jaram. Tri godine (sve do god. 1591.) skupljaju bosanski Turci svoju snagu, te traže i iz Carigrada izdašnije

pomoći, da uzmognu odlučnijim udarcem udariti na Hrvatsku. Prva točka, na koju će se oboriti biti će S i s a k , koji je za južnu granicu Hrvatske ono, što je bio najprije S i g e t za sjevernu među njezinu. Oko Siska biti će dugotrajna borba Hrvata sa Turci, kojim konačno uza sve silne napore neće uspjeti Sisak trajno u svoje ruke dobiti.

III.

Prva provala Hassan-paše u Hrvatsku i prva opsada Siska.

Od godine 1587. pak uključivo do god. 1590. Turci silno se pripremaju većoj vojni na Hrvatsku, a za to vrijeme riedko kada dodje do čarkanja medju njimi i Hrvati. Jedini važniji vojnički događaj za ovo doba je osvojenje tvrdoga gradića Repića po Turcih u godini 1589. Poslije odmora pako, pošto su Turci sakupili nove i jake vojene sile, nastati će pravo vojevanje sa Turci. Umjesto navala pojedinih begova, nastupiti će pravi rat.

Hassan-paša bosanski, samo da čim više vojske sakupi, molio je iz Carigrada nove i izdašne pomoći. Sultan Murad III. nije bio priklon tomu ratovanju, jer je držao, da treba vojsci odmora poslije velikoga i napornoga ratovanja sa Perizjanci (mir je učinjen početkom god. 1590). Nu usuprot veliki vezir S i n a n - p a š a , čovjek niskoga roda (bio je mladićem arbanaski svinjar), koji je i kao dostojanstvenik uzdržao prosto ponašanje i svoju krvoločnu narav, najvolio je rat i prolivanje krvi. On je radio svimi silami, da se sad po utanačenom miru sa Perzijanci prenese rat u Evropu, da se naime odkaže mir sa carem njemačkim, te povede vojna u Ugarskoj i Hrvatskoj.

H a s s a n - p a š a , kako je odlučio i k tomu još potican bio od velikoga vezira, da navali na Hrvatsku, tako i izvede to sada. Mjeseca svibnja 1591 godine eto ga sa 5000 vojnika i 5 manjih topova, koja su dva konja vući mogla, na našem zemljištu, gdje se dade na haranje predjela medju K r i ž e v c i i I v a n i ć e m . Mjesto G u š ć e r o v e c dade zapaliti, dočim nije navaljivao na kastel, jer je na visočini ležao. Od ovud uputi se na grad T a h i j e v B o ž j a k o v i n u , jer je od nekoga pribjeglice doznao, da u gradu istina imade topova, ali niti zrna praha. Namah dade jurišati na grad, zarobi zapovjednika L o v r u R a d i n o v i ć a , a grad dade izgoriti. Zauze još redom Rakovac, Orbovac i sv. Jelenu, odvukavši odovud iz okolišnih sela veliki plien i sužanja. Bilo bi još više nevolja nanjeo Hrvatskoj, da nisu nastale velike kiše i povodnje (osobito reike Glogovnice i Lonje), koje ga prisiliše, da se dade na povratak kući.

Dok je Hassan-paša ovako harao po Hrvatskoj, nisu medjutim naši vojvode mirnim okom gledali, nego se sakupište, da kazne Hassan-pašu.

Ban Toma Bakač-Erdödy nije takodjer mogao mirne duše gledati ovo haranje našega zemljišta, nego pozva plemstvo na oružje i sabra čete iz raznih tvrđica, da se i on nekako osveti Turkom. On se uputi sa četami na grad M o s l a v i n u (stari mons Claudium), koja je pripadala njegovoj djedovini, ali je od Turaka osvojena bila.

U tvrđji bijaše posada od 60 Turaka koja se je jedva 3 dana u tvrđji branila. Prednje čete banove, vodjene Stjepanom Tahijem, počele su jurišati i pucati malimi topovi na grad, te su tako potresli i porušili stare zidine grada, da su se Turci namah treći dan predali uz slobodan izlaz, koji im bje dozvoljen. Akoprem su nekoji savjetovali, da se grad učvrsti, nije htjeo ban to učiniti, jer grad nije ležao na dobrom položaju, te je trebalo

veliku posadu u njem držati, nego ga dade razoriti.

Hassan-paša jedva je dočekaao, da su naši ofenzivno postupati počeli, jer je sad našao uzroka, da traži od sultana dozvolu, da može Hrvate kazniti za ovo prekršenje mira. Namah posla u Carigrad Rustan bega, da zatraži ovu dozvolu. Ovaj bude pozvan u divan, gdje stane ovako govoriti: Erdödy je prekršio primirje, navalivši znatnom silom i velikimi topovi na Moslavinu, koju je i osvojio, a naskoro će ići osvajati V e l i k u , kako je on doznao od uhoda. Za to traži u ime Hassanovo od vlade, neka ona ovomu pomnoži čete preko navadnoga broja i neka mu dade dozvolu, da smije svoje braniti, a nepravde Erdödove čim prije osvetiti. - Da ove svoje navode podkriepi, donio je bio Rustan pred divan veliko željezno zrno od 60 funti, kojim da je udarao na Moslavinu.

Kad je došlo do viećanja u divanu, bijaše naravski Sinan paša najveći zagovaratelj zahtjeva Hassanovih, veleći da netreba štediti vjerolomnoga Rudolfa, koji k tomu već dvie godine nije platio dužnoga danka. Zagovor velikoga vezira odluči. Sultan Murad odpusti liepimi riečmi Rustana, davši Hassanu obsežnu punomoć, da može priprave činiti za novi rat.

Ujedno opomenu carskoga poslanika u Carigradu dra. P e z z a , neka car ne oklieva poslati dužnoga danka, jer će biti prisiljen drugačije postupati. I sbilja car požuri već na putu se nalazećega svoga izvanrednoga poslanika Fridrika K r e k - v i c a , koji još prije konac ove godine 1591. donese u Carigrad danke i darove.

Medjutim Hassan, čim se je vratio sa provale u Hrvatsku, smišljao je načine, kako da predusretne ovakovim nezgodam, kakova ga je nedavno stigla bila, te je savjetujuć se sa svojimi begovi, najpače sa Rustanom, Velehtamom i Erdoglisom došao do zaključka, da valja sazidati nov kaštel nedaleko Kupe, koji bi za provala štitio povratak, a ujedno izhodištem bio vojenih

poduzeća na Hrvatsku.

Prva mu je namjera bila ta, da zauzme Hrastovicu i Goru, dvie pogranične tvrđice, koje su još u naših rukuh bile, da mu onda prosta i otvorena bude haranju ciela ravnica medju Kupom i Savom.

Kad je Hassan po osvojenju Moslavine poslao bio u Carigrad Rustana, da traži dozvolu od sultana, da smije kazniti bana, imao ovaj i taj nalog, da traži dozvolu, da smije podignuti novi kastel, koja mu bje i dana. Pošto se medjutim Rustan nije tako brzo vratio, nestrpljivi Hassan uputi se i bez dozvole sa vojskom na naše zemljište, da svoju namjeru izvede, naime da sagradi novi kastel i da kazni Erdöda. Najprije ode potražiti najprikladnije mjesto, gdje bi mogao načiniti novi kastel. Kad je došao sa vojskom pod Hrastovicu i Goru, i pregledao zemljište, odlučio podignuti tvrđju u onom kutu, gdje utiče riečica Petrinja u Kupu. Nu buduć da gradiva nije bilo pripravnoga, ne mogaše se namah na posao dati, nego odluči to do godine učiniti, naloživši glavnomu svomu graditelju, da do proljeća nuždnu gradju pribavi.

Od ovud uputi se dalje i to na Sisak,* hoteći zauzećem ove tvrđje osvetiti se osvojenu Moslavine. On je gojio nadu, da će posada sisačka učiniti isto, što i hrastovačka i gorska, da će se naime njega i njegove vojske preplašiti, te da će mu namah predati grad. Nu Hassan prevari se ljuto. On naidje ovdje na odvažna muža i branitelja grada Nikolu Mikoča, koji odluči braniti grad do zadnje kapi krvi. Hassan videći, da se naši njega neplaše, poče na grad pucati topovi, nebi li zidove razrušio, da

* Sisak bijaše trouglasta široka i jaka tvrđjava medju Kupom i Savom, koja je stajala pod nadzorom i upravom zagrebačkog kaptola. Upravu tvrđoga ovoga grada predao je kaptolu Ferdinand I., kako svjedoči izvorna listina u arhivu kaptola zagrebačkoga (Fasc. 32. Nr. 3.) Zapovjednici tvrđje bijahu uvijek kanonici i to izmjenice po jednu godinu. Ove god. 1591. bijaše zapovjednikom Stjepan (Kovačić), ali sbog opasnosti vremena pridruži mu kaptol još hrabroga Mikoča.

uzmogne nanj jurišati. Tri dana pucao je na grad iz malih topova, kojih kugle bijahu velike koli jaje racino, ali ne mogaše nahuditi gradu. Onda se stade Mikoču groziti grožnjami, ako mu ne predade grada, - nu sve mu bijaše uzalud. Videći napokon i sam, da mu sile ne dostaju, da obori Sisak, vrati se natrag kući, poručivši prije Mikoču, da će on za kratko vrijeme opet doći većimi silami i obilnijimi obsadnimi strojevi, pak da će mu onda krenuti glavom. Ova obsada dogodila se po prilici mjeseca srpnja ili najdalje u prvoj polovici mjeseca kolovoza.

Tim se sleže za ovu godinu bura, koja se je digla na Hrvatsku i njezine sinove, da do godine tim većom snagom iznova zaduva.

IV.

Druga obsada Siska

Hassan, kako je Mikoču obećao, tako je i rieč držao. On se preko zime neprestance oružao, da čim većom silom na proljeće osvane pred Siskom. K tomu donio mu Rustan iz Carigrada dozvolu, da može graditi novu kulu, da smije čim više vojske kupiti preko navadnoga broja.

Oboružavši se dovoljno, osvanu u proljeću godine 1592. na našem zemljištu. 12. travnja utabori se kod B r e s t a da izvede prvu svoju namjeru, naime da načini novi kastel. Sa sobom dovuče množinu kola, na kojih je bila natovarena gradja i silu božju seljaka, koji su imali izvoditi radnju. Ova bje namah započeta i to na onom mjestu, gdje je već lani ustanovljeno bilo, naime pri utoku Petrinje u Kupu. Kula je načinjena od jakih hrastovih balvana, koji su zabiti bili dvostrukimi, (bipedalis) čavli i željeznimi kvakami, dočim je iznutra sbog utvrde drvenih zidova nabacan bio nasip osam stopa visok a četiri širok. Gradnja je bila četverokutna sa pet toranja i dviema vratima, te je imala oko zidova jamu, u koju se je moglo u nuždi napustiti vode. Zidanje je tako brzo napredovalo, da je kula za 3 nedjelje podpuno gotova bila. Po rieci P e t r i n j i nazva H a s s a n kulu P e t r i n j a .

Naši velikaši i zapovjednici, čim su dočuli, da Hassan ide sa vojskom na Hrvatsku, namah su sakupili svoje čete, te su se utaborili takodjer blizu Bresta. Tu bijaše naš ban sa hrvatskim velmožami, onda karlovački i koprivnički general, te ostali kapitani po krajini, a najposlje dodju slovenske čete, i to 600 konjanika, vodjeni K r s t o m A u e r s p e r g o m , naime 15. travnja. Vojska ova gledala je bezposleno radnju neprijateljevu, a nije imala srca, da udari na Turčina.

Mikoč, koji je i ove godine bio zapovjednik u Sisku, biedi većinom »Germane«. Neće se, veli, da bore u trnju, nego bi radi, da Turci izidju na polje.... Kamo sreće, da nije Germana; nemože se izreći, kakovimi nas psovkaami grde, kad dodju k mostu (kod Pračna kraj Siska), tražeći hrane i veleći, da će radi nas od glada poginuti. Da je na moju, nebih im dao ni mrvice. Ove nesreće sve nam savjete i odluke preokreću.... U taboru se pije, jede, gosti, spava sve badava. Ganut će se jednom Germani na silno banovo nagovaranje, i čim se voda malko slegne, koja je sad prešla obale, udariti će na neprijatelja... Savjeti su Germana nestalni, te se od njih nemože ništa očekivati... Germani imadu nalog, da poruše načinjeni grad. Ali bojim se, da će ostati, jer neimaju srčanosti, da se biju... Jedva je ban uzdržao Germane, da ostanu u taboru, ali oni se tuže na hranu, premda se ni u Karlovcu nisu tako toville. Cielu noć smo pekli kruh u gradu i u tvrđjavi (sisačkoj), koji smo im obilno pružali, a isto tako i druge potrebštine sve zabadava.*

Sudeć po ovih viestih, moramo zaključiti, da su se germanske čete dosta nemarno ponašale, te nisu imale srca, da se ogledaju sa neprijateljem. K tomu vladao je medju samimi zapovjednici vojske nesklad, te nisu nikada mogli doći do

* Pisma Mikočeva iz Pračna kod mosta od 19., 20. i 25. travnja te 2., 3. i 5. svibnja, upravljena na kaptol zagrebački, priobćena u K r č e l i ć u , 282, iz arkiva kaptolskoga.

složna zaključka i odvažna čina. Svaku uru, veli Mikoč, drži se hiljadu vieća bezuspješnih, gdje se ništa stalnoga nezaključa. Jučer (18. travnja) bio sam i ja pozvan u vieće, te opazih, da neznade što valjana savjetovati. Kad su mene upitali, što ja mislim, odgovorih im: ako budete tako nadalje odvlačili odlučan čin, nestati će vam hrane, te ćete morati otići iz tabora. Tim će neprijatelj postati srčanijim, te će ići u potjeru za odpuštenimi vojnicima.

Mikoč je dakle silio, da se navali na neprijatelja, dok još nije izveo svoju radnju. Većina vieća bila je zato, ali nekoje strašivice upozoriše na naše nedostatne sile, te konačno bude zaključeno, da se počekaju čete Štajeraca i Goričana. Pravo primjećuje Mikoč: »po ovom zaključku poharati će se i i ostali predjeli, dok napokon naši neotidu iz tabora, neopravivši ništa.«*

Što je Mikoč unapried proricao, to se i sbilo. Zapovjednici nisu se nikad mogli složiti u tom, što bi valjalo uraditi, da se prieteća pogibelj odvрати. - Najpače nisu se nikako mogli odvažiti na to, da udare na neprijatelja i da zaprieče daljnju gradnju nove kule. 20. travnja javlja Mikoč, da je plaćući milio generala (valjda karlovačkoga), neka nerazpusti vojske bez boja, da se uzalud nepotroši tolika hrana i novac. Ali on ga je zaklinjao bogom živim, neka ga ne sili na korak, koji će upropastiti njega i njegove oklopnike. - Isto tako rekao mu je dva dana kasnije (22) vice-general, čovjek inače našim u svemu priklon ali u bojnih stvarih jako čudan i lukav; njega sam, veli on, nagovarao, da se prilagodi potrebama vremena, pogibelji tolikim troškovom naše i ostalih kraljevina. On mi obeća učiniti što je nužno. Nu kad sam se poslije bojnoga vieća s njime na samu razgovarao o bojnih stvarih, opomenuo me je, da ne svjetujem

* Prvo pismo Mikočevo od 19. travnja u K r č e l i ć u .

boja. - Naš ban, koliko je imao volje i nagovarao druge zapovjednike, da se udari na neprijateljski tabor, bio je samo vapijući glas u pustinji, jer neimajući mnogo ni svoje ni državne vojske, nije imao upliva. Zato veli Mikoč (3. svibnja): »I naš siromah ban hoće da se izjede, jer neima ugleda.« U taoboru nikakovoga reda, svatko hoće da bude pametniji, kod čaša čine se velika junačтва, dočim mi živimo neprestano u strahu. Ostajem među z m i j a m i kod mosta.*

Uz ovakovu neslogu vodja, nije ni čudo, da je neprijatelj izveo prvu svoju namjeru, dovršivši već 2. svibnja gradnju Petrinje. U oči ovoga dana slavio je Hassan sretno izvedenje ove gradnje. Svečano uz udaranje trublja i ćimbalasa i gruvanje topova i mužara sa kule obilazio obhod tri put oko grada, a za tim se je celu noć u taboru veselio. Hassan- paša uživao se je milozvuka ciganskih gajda.

Drugoga svibnja u 8 sati u jutro dignu Hassan tabor kod Bresta, ostavivši u Petrinji posadu od 1000 ljudi, te se uputi na liepu ravan povrh H r a s t o v i c e , gdje je razastro mnogobrojne šatore. Kad su ga naši sa obližnjih humaka, osobito sa U r o t a gledali, držao se je kano slavodobitnik, koji razgledje njihove tabore, te se u duši smije neslogi i razdoru naših. Preko dana dao je bedeme tvrđje popraviti, a večer probavi u razkoši.

Drugi dan (3) odputi se do tvrđje G o r e , da i nju popraviti, ostavivši u Hrastovici 200 vojaka. Tabor mu se pružio od Hrastovice do Gore i Sračice, jer bi rada i ove dvie tvrđjice popraviti.

Ostavivši i ovdje posadu svagdje od 200 vojaka, otide napokon u zoru 4. svibnja prama Kostajnici, a da ga nitko ni progonio nije, dapače, da pokaže svoju slavu, načinio je liep

* Pisma Mikočeva od 20. i 23. travnja, te 3. svibnja u K r ĉ e l i ć u l. c.

tabor iznad Hrastovice, razastro je šatore i naložio vatre, da naši vide, da on nije potajno pobjegao, nego javno otišao.

Ponašanje naših četa, možemo nazvati prekomjerno obzirnim. Ipak tješi nas to, da se je na strani Hrvata i njihovoga bana nalazila velika srčanost i odvažnost, dočim glavna krivnja nerada ide Ne-Hrvate.

Pošto je neprijatelj otišao bio, bilo je i našim dići tabor, te se vratiti kući. Oni sbilja otidoše iz tabora peti dan po odlazku Hassan- paše (t. j. 9. svibnja). Ovaj bijaše još istoga dana, kad je otišao iz tabora, prispio u Kostajnicu, gdje je razradio vojsku. Jedan dio raspusti, naloživši mu, da je za mjesec dana opet na okupu. Drugomu dielu naloži, da navuku kamenja i balvana k obali Kupe, te načine most preko ove; u obće da pod prietnjom kazne sve pribave, što će mu trebati, kad se vrati. Trećim napokon odjelom vojske uputi se sam glavom na tvrđu Bihać.

Osvojivši Bihać,* ode Hassan kući u Bosnu, da sakupi onu vojsku, koja se je morala sabrati mjesec dana po razpustu, da ide š njome izvesti svoju drugu namjeru, naime da ide obsjesti Sisak. Medjutim dok je on bio pod Bihaćem, i dok je poslije sabirao vojsku, treći dio vojske Hassanove gradio je most na Kupi, most čvrst, ogroman i širok, da je moglo 7 konjanika uzporedno jašiti preko njega. Most bude sbilja načinjen na očigled naše vojske. Ova se je po drugi put sakupila u tabor kod Bresta.

Mikoč piše 15. srpnja iz Siska, da su »Germanci« sami u taboru kod Bresta, te da se jedva uzdaju izaći iz njega. Osobito da jih je poplašio neki turski list, koji su Turci po noći ostavili na mostu brestovačkomu, u kojem su tražili, da im se grad

* Gubitkom Bišća prestaje biti »Unapincipalissimo fiume di Croazia«, mjesto unske braniti je sada liniju Slunj-Otočac. Hrvati napuštaju Glinu, Koranu i Mrežnicu, a braniti će Kupu. Obrana se prenosi na liniju Ogulin-Karlovac-Brest-Sisak, (Jur. Tomljenović-Vienac 1893.

predade. Na jeziku su bili junaci. Tako veli Mikoč u pismu od 18. srpnja, da se on i ban, akoprem su zabrinuti, moraju smijati »Germanom« i njihovim oklopnikom, koji se drže i govore bahato, kano da su cielu Petrinju porušili.

Oko polovice srpnja bje most gotov. 15. srpnja piše Mikoč: Neprijatelj već dovršuje most, koji učvršćuje jakimi balvani, da može podneti teške strojeve, kojima prieti tvrdji našoj (Sisku). Dogradnja mosta bje namah javljena Hassanu, koji se je tada desio u K r u p i . Ovaj bezodvlačno uputi se u K o s t a j n i c u , gdje ga nalazimo 14. srpnja, kako nam kaže Mikoč u spomenutom listu. On veli: Juče u jutro čulo se u Kostajnici izpaliti 12 topova; mislim, da nije drago, nego da se u Petrinji vojska skuplja ili možda pašu sprovadja. - Biti će ovo drugo, da se pucalo u slavu dolazka ili odlazka pašina u Kostajnici, jer već 16. o. m. nalazimo ga na našem zemljištu (valjda kod sagrađenoga mosta.)

Dočim se je tako neprijatelj liepo pripravio za navalu, te je već sam Hassan sa ostalom vojskom prisipio u svoj tabor, ban se sa svojimi četama utaborio kod Bresta, jer 19. na dan bitke nalazimo ga ovdje.

Sisčani gotovi na odpor - Hrvatski ban Toma Bakač Erdödy s četama svojim prignao k Brestu; ima u misli: privlačiti k sebi pomoći, koliko će se dati, pak po tom na odlučan boj.

Nesreća htjede, da je Belojević ili Vojnić bivši prije banov vodić, bio upućen u sve namjere i zaključke banove. Prije služio je on Turčina, a poslje pribjegao je k banu. Ban se ljuto prevari, što je takovoj nestalnoj guji povjerovao, te mu kazivao sve, kako je sa našom vojskom i šta namjerava učiniti. On naime, bilo da ga je Turčin u tu svrhu poslao, da se ušulja k njima, te sve uhodi, bilo, da ga je poslje kupio novcem, pribjegne opet k Turkom (16. srpnja), te nagovori Hassana, da navali na naš tabor i da naše prisili na boj, odavši mu sve mane naših četa. Sad je

vrieme, govoraše on da navališ na neprijatelje, dok ih je malo i dok imadu pješadiju od samih mladića, koje su tek nedavno pobrali sa polja i u vojne redove uvrstili. Nu kad se budu sve razštrkane čete sabrale, kako o tom i radi ban Bakač, te se nada, da će se i sbiti, a onda kad još nadodju »germanski« konjanici, koji se bore dugačkimi puškami (to su Kūrasiri), onda će biti uspjeh bitke dvojbene. S toga neka se prodje otezanja, nego neka čim prije navali na neprijatelja. Dva dana razmišljao se je Hassan, te se napokon odluči, da se udari treći dan, naime 19. srpnja.

Ovu odluku Hassanovu doznao je ban, te zato piše u zoru 19. srpnja Stjepanu Grasweinu zapovjedniku koprivničkomu, da mu čim više ljudi pošalje, jer je velika pogibelj. Cielo pismo, pisano hrvatskim jezikom, glasi ovako: »Po tom neka znate, kako ovamo dodjoše istiniti glasi od poštena glasnika, da će paša svakako danas ili noćas ili rano na tabor udariti, zato vi za boga pošaljite nam ljudi, što najviše morete amo, i pošaljite nam dvie ili tri mali t a r o ž k i laki, ki su totu, a vjerujte nam, ako bude gospodina boga volja, da hoćemo vam trud lipo platiti, v čem nedvojimo, da nam gospodin bog hoće dati dobru sreću. (E castris 19. Julii 1592. Thomas Erdödy perpetus Montis Claudii ac comit. Varasd. comes et Banus«).

Što je Hassan odlučio učiniti i o čem je ban ubaviešćen bio, to se je u istinu sbilo. 19. srpnja bila se bitka medju Turci i Hrvati. Sunce je već bilo visoko na nebu i veoma žeglo, kad su Turci počeli prelaziti preko novoga mosta, i to najprije konjanici, a onda pješaci. Tek oko podne opazi ban, da Turci dolaze. Naša vojska bila je baš poobjedovala, te je počivala, osobito pripomoćne slovenske čete, kojih su konjanici medjutim pasli konje.

Ban Erdödy dade namah zasvirati bojne znakove, na što najprije konjanici skočiše na konje i postaviše se u bojni red.

Hassan navali najvećom žestinom na naše, koji ga hrabro dočekaše, da su se koplja lomila. Ali odpor ovaj nije dugo trajao, Hassan, koji je izprva prešao samo sa 5000 vojnika preko mosta, dobio je medjutim sve više i više četa u pomoć, tako da je na koncu imao 15.000 vojnika u boju. Ovoj pretežnoj sili nemogoše se naši dugo oprijeti. K tomu dogodi im se još druga nevolja. Ako je vjerovati Istvanfyju, imali su naši samo jedan top, koji je podpomagao konjanike u boju.* A i ovomu se pokvari naboj, tako nije mogao više pucati. Sad naši moradoše uzmaknuti, te se dadoše na bieg. Tursko konjaničтво nije jih daleko progonilo (do briega, koji se proteže prama L e t o v a n i ć u), jer ih je trebalo na bojištu, pošto se je zametnuo bio boj i medju pješaci našimi i turskimi, dočim su se još konjaničтва tukla. Tim se spasi ban sa nekoliko hrvatskih i slovenskih konjanika.

Pješachтво branilo se je takodjer junački, ali i njih svlada pretežna moć turska. Oni budu obkoljeni s jedne strane od turske pješadije, a s druge strane od vraćajućih se konjanika. Videć to naši pješaci, nagnuše bježati, nebi li spasili život. Nu prekasno bijaše. Turci ih tako obkoliše, da skoro svi pogiboše. Jedino se spasiše oni, koji su se bacili u Savu, te ju sretno preplivali il koji su pobjegli u obližnje šume. Pobjeda turska bijaše podpuna. Oni osvojiše silan plien: množinu novca, zlata, srebra, hrane, topova, oružja i druge bojne sprave.

Da svoju slavu u Carigradu pokaže, posla Hassan 600 odrubljenih glava visokoj porti sa mnogo vojnih stiegova, koje je još tim umnožio, šta im je pridružio i neke stare zastave, koje su visile u hramovih bihaćkih nad grobovi raznih vojvoda. Sultanu pako posla množinu sužanja, a velikomu veziru raznih dragocienosti. U Carigradu slavilo se ime Hassanovo, na kojega hrabrost da počiva budućnost turska.

* Ja razumijem ova viest tako, da ostali topovi nisu bili izveženi iz tabora, gdje ih je takodjer trebalo, pošto se je tu pješachтво borilo. (D. Gruber).

U spomenutom listu istoga dana (19) španovi javljaju ovu katastrofu kaptolu: Neprijatelj je na naš tabor udario i oplienio ga, šatore najljepše i bombarde je sve oteo, sve je pješake izsjekao ili odnio. Utekli su nekoji banski vojnici s banom i oklopnici germanski. Od druge do četvrte ure trajao je boj. Naši su se izprva junački držali, ali su poslje bježali. Sutra će se o našem gradu raditi. Kulu ćemo ostaviti, ako grad zauzme, jer će nas našimi bombardami potući. Pomozite našem gradu. Na B r e s t nije navalio, nego ga samo obkolio i do sutrašnjega dana čeka, hoće li se Germani u njem predati. Od ovud ići će upravo na nas ili na Zagreb.

Kako vidimo odovud, Hassan je po svršenoj bitci obkolio Brest, a osim toga i druga mjesta, kako javlja Mikoč kaptolu pismom, pisanim 20 srpnja u tri ure po pol noći: »Ovu noć popalio je neprijatelj Brest skupa sa »Germani«, te mjesta H e r - g o v i ć i G o t e ć u . Nijedan se još nije iz tabora povratio: svi su izginuli. Da li je ban sa odličnijimi »Germani« odnio živu glavu iz boja, ne znade se. Sav je tabor neprijatelj zadobio. Naši (kaptolski vojnici) su svi poginuli; teško da je tko osim Cvetkovića živ ostao. Pomozite, ako možete. Danas ili sutra raditi će se o nami i o našoj koži medju neprijateljskim biesnenjem. Svu su noć neprijatelji potratili odpremanjem pliena i sužanja.

Ova nam pisma najbolje kažu, koli velik bijaše ovaj poraz. Uzbuna bijaše toliko, da se nije znalo je li ban živ ili mrtav. Nu on se je, spasio. Plien bijaše toli obilan, da su ga cielu noć vukli iz tabora. Koliko je naših u boju bilo, nemože se točno opredieliti. Jedan od izvora nam kaže, da ih je bilo samo 2000. Nu drugi izvor kaže nam, da je ban samih štajerskih četa imao 2000 naime 1500 pješaka i 500 konjanika. Ako k tomu pribrojimo kranjske i banske čete, onda dobijemo svakako veći broj vojske. Po prilici moglo bi se reći, da je bilo oko 3000 naših vojnika.

20. srpnja palio je Turčin sva sela do rieke Odre. I na Drenčinu je navalio, ali je zauzeo i popalio samo selo, dočim mu se kastel nije htjeo predati. Javljajući ovo Mikoč kaptolu (u pismu od 20. srpnja) dodaje: Od straha svi su mi ljudi pobjegli, osim 25. Pomozite danas ili sutra, jer se Odra može pregaziti. Zagrebački su gradjani pobjegli, od Sisčana nijedan od nikud ne dolazi, niti kakav haramija. Od radnje i utvrđivanja ne možemo da dišemo. Ako Turci zatraže tvrdju, što ćemo učiniti? Namah nam pišite po kojem brzom konjaniku, jer nemožemo čekati neprijatelja, dok predje Odru. Bog bi dao, da nebudemo prije obkoljeni, nego li vi ovaj list dobijete.

Mikoču se je valjda izpunila želja, te je dobio pojačanja, jer sa 25 ljudi, koje je 20. srpnja još imao, nebi bio mogao onoga izvesti, što je poslije izveo. Moglo mu je pako pojačanje stići, jer je tek treći dan (22. srpnja) bio obkoljen u tvrdji sa svojim drugovi Blažom Gjurakom i Matijom Fintićem, koji su mu pridijeljeni bili u ovom opasnom vremenu. Za tri dana i tri noći, što je Hassan harao po otvorenom polju, zarobio je do 4000 ljudi, a popalio do 2000 sela, mjesta i kula sve do tvrdje Siska, uzevši dapače i grad Sisak. Mikoč nije izpunio svoju grožnju, da će ostaviti kulu, ako grad dopade turskih rukuh. On ostade u kuli, da ju brani do zadnje kapi krvi. Hassan medjutim utabori se pod kulom, kuda je snesao svoj bogati plien, ne ostavivši nigdje u okolici ni zerice hrane, samo da kulu čim prije što ognjem što obsadom prisili na predaju.

Ova odlučna pobjeda i silno haranje Hassanovo razprostire neizmjeran strah ne samo po okolici, nego po cijeloj Hrvatskoj i Kranjskoj.

Hassan-paša je medjutim obsiedao tvrdju Sisak počam od 22. srpnja. Izprva je jurišao na nju i izazivao posadu na boj. Nu kad je vidio, da se branitelji njega nestraše i da se sam smiehu izvrgava, što su obsjednuti odbili njegovu ponudu na boj,

preduze redovito obsjedanje. Pošto je najprije za tri dana sve popalio okolo tvrđje, poče topovi pucati na grad, i onimi topovi, koje je našim oteo, kako je to Mikoč prije nagadjao. Topovi su bili namješteni na južnoj strani grada na brdu sv. Marije, odkud je kugla mogla dohvatiti tvrđu. Neprestanim pucanjem budu ostećene dvie kule (tornja) i probijen zid, koji se je protezao uzduž Kupe izmedju ove dvie kule. Sa iztočne strane preko Save dade nakopati do obala veliku jamu, da u nju odvede vodu, koja je obtakala zidove. Isto tako dade i na sjevernoj strani napram »ribarskim vratam« nakopati jamu i nabacati nasip, na koji su se imali dovesti topovi. Ovo se radilo sve potajno, po noći i najvećom pazkom i tišinom.

Nu naši doznadoše to ipak. Mikoč odluči namah, da valja navaliti ob noć na neprijatelja, te zapriečiti dalnju njihovu pogubnu radnju. Obodrivši svoje četice, provali tolikom vikom i žestinom iz tvrđje, da su mnoge kopatelje u jame strovalili i krvlju njihovom ih natopili, dočim su ostale na Rustan begom, rukovoditeljem kopanja, natjerali u sramotan bieg sve do šatora. Turčin je bo na otoku nasuprot vrata tvrđje razapeo 4 velika šatora sa zlatnimi stiegovi, gdje su bili namješteni konjanici za obranu kopalaca jama. Kad su ovi konjanici vidili, da su pješaci potučeni i raztjerani, uplašise se i oni, te više razkidavši šatore, nego li dignuvši, dadoše se i oni u bieg tolikom naglošću prema mostu, koji su u izgorenom gradu Sisku načinili, da ih je jedva podnieti mogao. Kad su prešli preko njega, namah ga razrušise, da ih naši više progoniti nemogu, Turke je stojao ovaj okršaj 75 ljudi, dočim su od naših samo 3 poginula.

Sad je vidio Hassan, da silom nemože dobiti Siska, zato odluči, ne rabiti više silu, nego grožnju i varku. K tomu dobio je i od sultana nalog, neka ne izazivlje njemačkoga cara, koji želi živiti š njim u miru. Akoprem je Hassan dotičnom čaušu, koji je donio taj nalog sultanov, znao novcem zamazati oči tako,

da ga je ovaj prikazao sultanu sasvim nedužnim, ipak nije htjeo dalje silu rabiti da nebi iznovice navratio na se srčbu sultanovu, pa k tomu tim više, što je dosadanja sila bezuspješna ostala.

On sad upotriebe drugo sredstvo. 29. srpnja, kada je pres-
tao navaljivati na grad, posla k Mikoču svoga poslanika sa
pismom, u kojem mu svakojako grozi, ako grada ne predade, a
ujedno mu javlja, da mu je uzalud odpor, jer da on znade na
dlaku kukavno stanje njegovo u tvrđji i malen broj njegove čete.
Mikoč se začudio tko bi mogao biti taj, koji o izdaji radi.
Poslanik mu reče, da je jedan od njegovih pobočnika, a Mikoč
namah posumnja na nekoga četovodju (centurio) Marka V o j -
v o d u , o kojem se je već prije sumnjalo, da više godina za
novac potajno obći sa Turci.

Mikoč kano čovjek umjerena i triezna duha, zatajio je
svoju žalost nad tim, te je dapače udvorno pokazao turskomu
poslaniku cielu bojnu spravu, obilje novca, hrane i cielu utvrdu
grada. Poslanik veselio se je u duši, da je uhodio sve, što je
važno bilo vidjeti, i da će moći o svem tom izviestiti Hassana.
Nu prevari se ljuto. Mikoč pozva njega i četovodju Vojvodu na
objed k sebi, razgovaraše se š njima veoma ugodno kano sa
prijatelji, ali po dovršenom objedu izplati ih, kako im se
dolikovaše. On dozva upravitelja topništva Baltazara
K r a n j c a , da ovu dvojicu smakne. On ih ubi iz svoje pištolje,
te ih po noći baci preko prozora u Savu.*

Nekoliko dana prodje, a Hassan nestrpljiv nemože da
izčeka poslanika, te se čudjaše, zašto ga neima natrag. Posla
namah drugoga poslanika k Mikoču, grozeći mu se, ako je
izdajnički pogubio prvoga poslanika, da će mu on to vratiti
jednakom, ako ne i većom mjerom. Mikoč mu mirno odgovori,
da ga je on odpustio iz tvrđje, pa ako se nije vratio k paši,

* Sava je valjda onda tekla blizu grada skoro kao danas Kupa. (F. Hefe).

njegova nije krivnja. Medjutim obeća mu, buduć da dobro znade, da njegove sile nedostaju, da obrani tvrđju, da će se on posve pokoriti paši, ali uz uvjet, da na predaju tvrđje pošalje poslje tri dana samo najodličnije begove i age, jer da bi ponj sramota bila, da ovako važan kaštel predade prostim vojnikom.

Hassan veselio se je dakako ovoj ponudi, jer je imao dobiti ovako važnu tvrđju bez krvoprolia.

Mikoč pako dade sve male i velike topove napuniti sa čavli, kotači i kuglami, te ih zakopati i pokriti travom u pridvorju kule, kuda su Turci proći morali. Četvrti dan u jutro eto ti begova i aga svečano odjevenih, gdje idu k tvrđji. Mikoč dade namah vrata otvoriti i pustiti 500 najodličnijih, da predju preko mosta tri po tri. Kad je veći dio njih bio prešao preko mosta, dade ga ovaj dignuti i u taj par izpaliti sve one sakrivene i nabijene topove. Prah i gvoždje raztrga i uništi svekolike.

Kad su to vidili ostali Turci, koji su čekali pred mostom, brže bolje pobjegoše Hassanu, da mu jave, što se od njegovih begova i aga dogodilo. Kad je ovaj to čuo, htjeo je puknuti od ljutosti, huleći grozno kršćanskoga boga i zaklinjajući se, da će on osvetiti krv svojih junaka propašću i razorenjem tvrđje.

Dignuvši namah tabor, ode k Petrinji, gdje se odmarao nekoliko dana sa svojom vojskom. Po tom nije on možda otišao kući, nego crv osvete natjera ga, da ide opet pustošiti jednu našu zemlju. Predje Kupu iznovice preko novoga mosta, te stane harati Turpolje (t. j. ravnici medju Kupom i Savom) sve do K e r e s t i n c a i O k i ć a . Tabor je bio načinjen kod Lomnice, gdje se je Hassan zabavljao lovom, dočim su njegovi vojnici na široko i na daleko plienili polja i kuće, te robili blago i sužnjili ljude.

Ovo neprestano haranje i robljenje Hassanovo osviesti napokon i samoga cara Rudolfa, da je uvidio, da je ovo dugotraj-

no poduzeće Hassanovo nešto više od časovite provale, te da smiera na podpuno uništenje Hrvatske. Dočim se je prije ustručavao dati dozvolu, da se po njegovih zemljah digne obći ustanak i snažnom rukom odbije nastraj turski, sada to namah dozvoli. Šestoga bo kolovoza otišao je bio k caru u Prag nadvojvoda Ernest sa mnogo ugarskih i austrijskih vodja i velmoža kanoti sa Franjom Nadaždom Palijem, Baćanom, Kutassijem, jegarskim bisk. i kancelarom i dr., da ga moli za dozvolu, da smije dignuti po zemljah čete i odbiti Turčina. Car se izprva ustručavao, da dade dozvolu, kriveći dapače bana hrvatskoga, što je bez njegovoga znanja grad Moslavinu osvojio, što je kod Bresta na Turke udario i tu topove rabio, što je sve učinjeno bilo proti ustanovam mira. Nu kad mu velemože razložiti, da je Hassan harajući i pucajuć topovi na Sisak veće zlo počinio, te da će car na ruglo biti cijeloj Europi, ako nebude silom odbijao, dalje, kad je prispjela viest, da se je Hassan, pošto je već jednom otišao izpod Siska, opet vratio u Hrvatsku, te ju nemilo plieni, napokon kad su prispjele iz Kranjske i Štajerske molbe, da im neka car pomogne, jer da se je cijelo pučanstvo ustrašilo od navala turskih, onda car dade dozvolu i nalog nadvojvodi Ernestu, neka kupi čete po austrijskih nasljednih zemljah, Franjo Nadažd neka kupi čete ugarskih velmoža, a napokon posla k njemačkim knezovom dr. Petza (bivšega poslanika u Carigradu) da i od njih izmoli pomoći. Sve čete imale su se sastati u Hrvatskoj, a vrhovno zapovjedništvo preuzeti nadvojvoda Karlo, markgrof burgavski i landgrof wellenberžki pod naslovom »General- Obristlieutenant.«

Nastojanjem ovih ljudi sabra se liepi broj vojnika. Nadaždi sabra u Ugarskoj 1000 pješaka i toliko konjanika, Tirolska posla pukovnju od 2000 vojnika pod zapovjedništvom Wenera Reitenavskoga Bavarska 500 konjanika (ili u zamjenu

mjesečno 10.000 talira) biskup salcburžki 1000 musketira i nešto konjaničtva, biskup possovski 10.000 talira, Austrija nad Ensom 1000 pješaka i 200 konjanika. Austrija pod Ensom stavila je svakoga 30 mužkarca i najmila 5 satnija vojnika, napokon sakupio je nadvojvoda Ernest 5000 po Kranjskoj, Koruškoj i Štajerskoj. Ako k ovomu pribrojimo čete krajiške i banske, koje su se pridružile ovim četam, dobiti ćemo liepu vojsku od 1012000 momakah.

Nu ova vojska nije se na jednom sakupila, nego je sad jedna, sad druga četa dolazila, tako, da ne samo da se nije moglo što važnijega izvesti, nego dapače jedan dio ove vojske pretrpio je veliki poraz. Najprije dodje u Hrvatsku Franjo Nadažd sa ugarskim četami, koje su sakupili pojedini velmože i plemići, od kojih su mnogi išli sa četami, kano Franjo D e r s f y , Stj. H e n n i n g -Török, Sigismund F o r g a č i Franjin rođjak Toma Nadažd. Kad prispješe ovi pod S u s j e d g r a d , doznadoše, da neprijatelj nedaleko Kerestince hara. Franjo Nadažd odluči namah navaliti na njega. Naprijed posla F a b i j a n a iz Tolne sa pješačtvom, a sam htiješe ići otrag sa pješačtvom. Već je Fabijan prešao bio Savu na ladjah, kad al najednom dodje Nadaždu u susret ban Bakač, koji mu dojavu, da je Turaka mnogo veći broj, neka se ne upušta još s njima u boj. Ovaj ga posluša. Dozva natrag Fabijana, te se uputi u Z a g r e b , gdje ponamjesti vojsku stranom po Griču stranom po Kaptolu, čekajući nove čete. Ujedno posla Aleksandra S e n e j a k generalu Andriji A u e r s p e r g u , neka mu javi, da sakupi svoje čete, te da k njemu dodje.

Pomalo dolazile nove čete. Stigoše susjedne kranjske plemićke čete pod vodstvom Jure K i e s e l a K a l t e n b r u n s k o g a , zemaljskoga upravitelja (sbog odsuća zemaljskog zapovjednika), onda nekoje njemačke čete (valjda

iz uže Austrije), pod vodstvom Jure Gleichsbachera i Dionisa Denka, dalje banove čete pod vodstvom samoga bana i napokon svakako zapovjednici Karlovca, Koprivnice, Križevca itd. sa svojim najmljenici. Ovim naraste Nadaždova vojska do 7000.

Nadažd ćutio se sad jakim te mu se nije više dalo ljenčovati u Zagrebu, nego čuvši, da se, Hassan vraća kući u Banjaluku, ode namah svojom vojskom za njim, te ga pozva pismeno, neka se š njim ogleda, ako je junak. Kod Petrinje dne 17. rujna dočeka Hassan Nadažda, da mu se odazove pozivu. U zoru istog dana opazi naime Nadažd po obližnjih visovih mnogo Turaka, koji su razgledavali naš tabor. On posla namah 50 konjanika, neka razgledaju položaj Turaka i neka razmotre dobro, kuda se kreću. Kad se konjanici vratiše, dojaviše Nadaždu, da su se Turci povratili u svoj tabor, te da je opet sve mirno.

Usljed ove viesti dade se naša vojska velikoj nebrigi, misleći da sbilja Turčin u taboru mirno počiva. Ali nemarnost njihova kruto im se osvetila. Turci bili su se samo pritajili, te su želili, da naši ćuteći se sigurnimi budu neoprezni. Videći, da im je ovaka varka uspjela, nahupe najednom sa više hiljada ljudi na naše. Ovi se medjutim brzo osviestiše, pograbiše svoje oružje, te se oprieše napadačem. Dugo vremena, od 2 do 7 sati na večer, borilo se je hrabro s jedne i druge strane, a najpače naše se je pješačstvo odlikovalo, ubivši ili posjekavši množinu Turaka. Nu napokon pretežna sila Turaka odluči. Nekoje od naših vodja okrenuše ledja, te nagnu bježati, a za njima povede se ostalo vojničstvo. Nu u biegu stiže ih neprijatelj, te ih stranom pohvata, a stranom poubija. Uhvaćen bje pače i sam Franjo Nadažd. Nu i Turci nisu se mogli veseliti ovoj Pyrrhovojoj pobjedi, pošto je i njih više hiljada na bojištu ostalo. Cio tabor sa

topovi, oružjem i ostalom bojnom spravom dopade u turske ruke. Plien je iznosio 12 topova, 7 bojnih znakova i 1000 sužanja.

Hasan posla 300 sužanja u Carigrad, da proslave njegovu pobjedu. 19. listopada slavljem su ih Turci vodili po Carigradu, te su ih navlastice proveli mimo carskoga poslanika. Napried išla je bučna glasba, iza ove četa, koja je nosila osvojeno oružje, onda kola, na kojih je bio natovaren ostali plien, a napokon sužnji: muževi, žene, djeca i starci, koje su negledeć ni na starost, ni na slabost batinami tjerali kano živinčeta, dočim su Turci od veselja urlikali. Kad se je svršio obhod, onda su ih razprodali na trgu kano prostu marvu.

Ova sramota i toliki strah od Turaka tako je uplašio kršćanski svijet, da je car Rudolf II. naredio, da se u njemačkih, ugarskih i njegovih nasliednih zemljah svaki dan u jutro, o podne i na večer zvoní zvonó (zvano »tursko zvonó«), koje bi imalo opomenuti kršćane, da se mole za spas i pobjedu kršćana nad nekrstom. Svećenici, da imaju sa prodikaonice opominjati ljude na to i tiskati nekoliko liepih molitava, koje bi pobožni kršćani čitali, kad bude tursko zvonó zvonilo. - Toliки je zavlađao strah od Turaka po odaljenih krajevih, a kolik je onda morao biti u Hrvatskoj.

Car Rudolf poslao je takodjer namah poruke njemačkim knezovom, neka se toliko nekrzmaju, nego neka pošalju namah obećanu pomoć na granicu. I sbilja sad se namah skupiše obećane čete, te se uputiše u Hrvatsku pod vodstvom nadvojvode Karla burgavskoga. 7. studenoga tek prispješe ove čete, u Zagreb. Bijahu to dvie pukovnije njemačkih pješaka i 600 konjanika, medju kojima je bila četa talijanskih dobrovoljaca pod vodstvom **S e b e s t i a n a M o n t e k u k u l s k o g a**, i napokon bijahu tu dobrovoljačke čete kranjske i štajerske, koje

je zapovjedaogrof L o d r o n . Krsto H a i m priredi ovoj vojsci šatore medju Savom i Zagrebom, gdje se je smjestila.

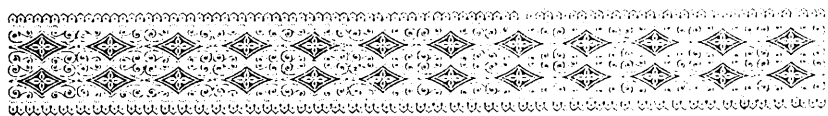
Medjutim nastadoše kiše, Sava se razli po polju tako, da su svi šatori na vodi ležali. Isto tako odnese voda žitnice, koje su bile načinjene uz obalu savsku i razdera most, koji je bio napravljen preko ove vode. S toga morade vojska prenieti šatore na brda, koja se protežu medju Zagrebom i Susjedom, gdje se jedan dio vojske ukonačio, dočim je drugi bio ponamješten po stanovih. Medjutim kišovito vrieme potraja i na dalje, tako, da je nadvojvoda Karlo uvidio, da vojska nemože niti topove voziti niti puške rabiti, te da zato nije moguće izvesti kakovo vojno poduzeće na neprijatelja. On sazva s toga vojno vieće, u kojem svi pristadoše uz njegov predlog, da se sad raspusti vojska, dok osvane proljeće, kada će se moći opet sakupiti i što god izvesti. Kad su se počeli vraćati, zapade toliki snieg, da je vojska morala ostaviti sva kola, te si krčiti put do kuće. Ugarski vojnici, koji su prije za nekoliko dana došli od kuće do Zagreba, sad su se jedva za mjesec dana dovukli do kuće.

Turci medjutim nisu ni sad prestali harati hrvatska polja i napadati naše kule. Turopolje je i nadalje trpilo, a Alapićeva kula V u k o v i n a bude osvojena. U noći navališe na tvrđjicu, zauzmu ju i razore. Nu kad su htjeli zauzeti Bakačevu Ž e l i n u , bude njihov nasrtaj odbijen od pazljivih i uvježbanih vojnika Bakačevih.

Ovako proteče nesretna ova i mukotrpna po Hrvate godina. Sva zemlja poharana, nigdje sigurnosti ni mira. Narod već sdvojio o svom obstanku, Nećemo se onda čuditi, da su stališi kraljevine hrvatske početkom dojdüće godine svome kralju ovako poručili: »Stališi nesretne kraljevine Hrvatske, lišeni svake pripomoći, prije nego dodju u vlast Turčinu ili prije nego se drugud izsele, ostavivši svoj dom, svečano će

prosvjedovati pred Bogom, pred njegovim veličanstvom i prejasnosti, pred cielom ugarskom kraljevinom, pred svim širokim svetom kršćanskim, da im se ne upiše u grieh, ako bi skrajnom nuždom prisiljeni, potražili onaj put svojemu spasu i obstanku, koji bi im sudbina i nužda pokazala prigodnijim i korisnijim.

V.

Treća obsada Siska i poraz Hassanov

Stališi hrvatski videći, da Hassanovo nastojanje smjera na propast Hrvatske, učiniše obsežne ustanove i priprave za rat na svojem saboru početkom god. 1593. K tomu je i sam car Rudolf II. držao sabore u Českoj i Ugarskoj, da mu votiraju sredstva i ljudi za obranu od ukupnoga neprijatelja, te molio njemačke stališe, da i oni u tu svrhu svoje doprinesu. Isto tako pripravljalno se je u susjednih slovenskih zemljah nastojanjem regenta nadvojvode Ernesta (u ime malodobnoga Ferdinanda).

Po ovih priprema moglo se je očekivati, da će se skupiti liepa kršćanska vojska. Nu ovakovu vojsku trebalo je da predvodi izkusan vojnik. Car sbilja i nadje takova, naime Ruperta Eggenberga (Eggenberg, rodnom Slovenac). On bijaše pukovnik u španjolskoj vojsci. Vrativši se kući primi ga car objeručke u svoju službu imenovavši ga svojim tajnim savjetnikom, vojnim povjerenikom i zapovjedajućim generalom u Zagrebu.

On je amo prispio bio još u zimi (početkom veljače), gdje je prisustvovao hrvatskom saboru. U napatku, koji mu je dao nadvojvoda Ernest, veli se, da imade zapoviedati vojskom skupa sa Stjepanom Grasweinom, generalom koprivničkim, te

Johanom Wernerom i Jakovom Hannibalom Reitenavskim, pukovnici salcburskih pripomoćnih četa. Zapovjedništvo da imade voditi kao p o v j e r e n i k, zastupajući odsutnoga zapovjednika markgrofa Burgavskoga, da imade dopisivati sa generalom karlovačkim (Andrijom Auerspergom) i banom hrvatskim kao i sa ostalimi zapovjednici četa, da imade sve, što je važnije, javljati nadvojvodi kao vrhovnomu zapovjedniku («General-Oberster»), nu u velikoj stisci da može i sam odrediti što je nužno, ako i ne bilo koga od ostalih povjerenika u Zagrebu. Osobito se naglasuje u napatku »neka se siromašni narod ne opterećuje sa vojničtvom i neka mu se ne otmilje ono malo sirotinje, što imade.

U ovo doba bio je običaj, da su se postavljali zapovjednici pod imenom »povjerenika« (Commisare). Ovi bijahu neposredni zastupnici vrhovnoga vojskovođe. Njih bijaše više, a jedan bio je na čelu svimi. Nu naziv vrhovnoga zapovjednika pridržao bi si uvijek koji član carske kuće, jer inače teško bi raznolika vojska, koja je pod carevim stiegom vojevala sa Turčinom, mogla priznati vrhovnim zapovjednikom koga drugoga.

U ovom ratu god. 1593. pridržao si je nadvojvoda E r n e s t vrhovno zapovjedništvo, dočim je stavio Eggenberga na čelo vojnoga vieća.

Došav u Zagreb, imao je Eggenberg mnogo posla, dok je red uveo kod pripomoćnih četa, koje nisu dobivale plaće, pa su bile prisiljene, same se uzdržavati, guleći narod po selih. Još se bavio tim poslom, kad mu dolažahu viesti, da se turske čete sakupljaju. Početkom svibnja predje Kupu četa Turaka od 3000 konjanika i 200 pješaka, vodjena Rustan begom petrinjskim, te poče harati Turopolje. Eggenberg pozva namah pripomoćne čete slovenskih zemalja u pomoć, odlučivši ujedno, da čete, koje su bile u Hrvatskoj, valja usredotočiti, te tim zapriečiti robljenje tursko. On naloži karlovačkomu generalu Andriji Auerspergu,

da se utabori sa svojom četom kod J a s t r e b a r s k o g a ; generalu koprivničkomu Stjepanu Grasweinu, da se sa svojim vojnici premjesti u Posavinu i da ju čuva; zapovjedniku ivaničkom B j e l a n u G r a s w e i n u , da posjedne predjele oko Siska; sam pako sa svojim pripomoćnim slovenskim i ponešto njemačkim četama pridruži se banu i njegovoj vojsci, pak se obojica utaboriše kod Save blizu Zagreba, odkud su mogli dobro motriti neprijateljsko gibanje i lahko ravnati sa pojedini četama vojske.

Nu s druge strane nije ni Hassan-paša mirovao. Dapače on se strašno oružao, skupljajući čim veću vojsku, samo da se osveti Sisku i njegovim zapovjednikom. U tu svrhu posla on k Hassanu, paši budimskom poslanike, da traže od njega, da mu čim prije pošalju pojedini sandjaki po Ugarskoj stanoviti broj vojnika, jer da imade nalog od velikoga vezira S i n a n a da nemiruje, dok ne zauzme S i s a k . Sad da je tomu prilika, jer da je u Sisku malo posade i to neodvažne, a da njom zapoviedaju popovi.

1. lipnja sakupiše se čete kod B a n j a l u k e , gdje je Hassan-paša sabrao bio svoje bosanske čete kao i čete susjednih paša i begova. Tu se je nekoliko dana mirovalo u taboru, a onda tek poče se vojska pomalo micati prama našoj medji. U G r a d i š k i posadiše Turci velike topove na četiri ogromne ladje, koje je vukla gradiškanska mornarica na svojih 29 šajka. Ciela vojska brojila je oko 25-30.000 vojnika.

Naprijed kano prednje čete išlo je 2000 pješaka i 600 konjanika, a iza ovih glavna vojska, držeć se obale savske. Hassan-paša uputi se najprije na kulu Drenčinu, za nekoliko dana ju osvoji. Onda se uputi namah na Sisak, kuda prispije 14. lipnja. Tu se utabori s vojskom po bregovih i dolinah. Dojduću noć poče praviti nasipe na obali s one strane Kupe; prama tornju crkve postavi velike koše pune zemlje, medju koje posadi

topove. S druge strane posla on pješake i one vojnike, koji su bili na ladjah, pod vodstvom Memibega Zvorničkoga, da se prevezu preko Kupe, da se ušanče pod samom tvrđjom, i da pucaju iz topa na svakoga, tko bi se na zidovih pokazao.

Zapovjednici tvrđje bijahu dva lanjska kanonika Gjurak i Fintić, ali Mikoč više nebijaše, jer mu je vrieme izteklo biti u tvrđji. Ovi su, videći da neprijatelj ide ravno na Sisak, namah poručili Eggenbergu, neka im pošalje za posadu jednu četu momaka. Ovaj im namah posla 100 pješaka »njemačkih«, (to su sigurno Slovenci, koji se tada bez razlike zvahu Niemci), a k tomu su bili unovačeni svi mladići u okolici tvrđje, te poslani u nju, da ju brane.

Hassan imao je u svojoj vojsci osim Muhamedanaca i raje, koju je rabio više za dovažanje hrane, topova itd., ali ju je takodjer oboružao. Nu u njih nije imao vjere, te ih nije pustio blizu grada, da kopaju nasipe, nego ih je ostavio u taboru s onu stranu Kupe. Turci pako pucahu neprestance na grad, osobito je mnogo oštećena ona kula, koja je prama Kupi provirivala, imajući obao oblik (dočim su druge trouglaste bile). Jednom se dogodi, da je iz Memi-begova tabora udarila kugla u vrata tvrđjave, odbila komad željeza, i ubila kanonika Matiju Fintića i 12 vojnika.

Uplašeni branitelji grada poslaše namah poslanika k Eggenbergu i banu Bakaču, neka im pošalju pomoći. To im bude obećano, te naredjeno, da se u tu svrhu digne obći ustanak. Najprvo bje sazvano hrvatsko plemstvo na oružje, a onda sa svojih postaja generali i drugi zapovjednici, koje je Eggenberg početkom godine ponamjestio bio na raznih mjestih za obranu Turopolja i to Andriju Aueršperga, generala karlovačkoga iz Jastrebarskoga i Stjepana Grasweina, generala koprivničkoga iz Posavja. Bje im poručeno, neka hrle dan i noć, jer da je Sisak u najvećoj pogibelji.

Andrija Auersperg pripovjeda nam liepo sam u svojem izvješću, kako se je kršćanska vojska sakupila, i kako je izvela junačko djelo pod Siskom. On nam kaže, da je već davno začuo bio, da bosanski paša kupi vojsku, ali da nije nikako mogao doznati, kuda smjera krenuti. Na jednom da mu dodje viest od kapetana na Zelini, da je Turčin došao pod Sisak. Nu neko vrieme, da je dvojio ob istinitosti te viesti, jer mu o tom ništa ne javiše ni ban ni R. Eggenberg, koji bi to najbolje znati imali, a još više zato, jer je nekoliko dana pred tim dočuo od nekoga senjskoga Uskoka, koji je iz Turske utekao bio, da će bosanski paša ići mimo Otočca. Sbog toga da nije htjeo namah otići sa svojom četom prama Sisku, nego je čekao stalnih viesti od bana i Eggenberga. I sbilja ovi da mu poručiše dne 16. lipnja, neka ide namah k njima napram Zagrebu, jer da je Sisak u pogibelji. On da na to sakupiti svoju čet, naime 200 kranjskih i 100 koruških konjanika, s kojima se dade na put dojući dan (17. i. m.), stignuvši na večer do Sv. Ivana. Drugi dan (18). pako stignu k Savi, gdje se je bio utaborio Eggenberg sa banom.

Došav amo, obavijestio ga, kako nam dalje pripovjeda, ova dvojica, u kakovoj je pogibelji Sisak. Auersperg je zato zahtievao, da se čim prije navali na Turke, jer da neima dovoljno hrane. Bio je u takovoj stisci novčanoj, da je morao posuditi nekoliko stotina forinti, da dade svakomu konjaniku po 2 for. za najnužnije potrebe.

Auersperga poslušase. 19. počese ići prama Sisku. Kod Brezovice pokaže se najednom 300 turskih konjanika. Namah im bude poslano u susret oko 400 konjanika i to 200 banovih husara i 100 kranjskih pod zapovjedi kapetana Mikule Tadiolovića i Mihajla Miharičića, te k tomu 70-80 konjanika iz čete grofa Montecuculi. Turci budu potučeni i razpršeni, a naši zarobiše 40 konja. 20. srpnja počivala je vojska na Zelini, očekujući Juru Zrinskoga, koji je bio obećao, da će

doći. Nu umjesto njega prispje pismo, u kom se on izpričaje, da je zapriečen doći. S toga vojska ode dalje, te dodje 21. lipnja u N o v i g r a d (valjda posavski), gdje se utabori.

Sada nam valja promotriti pojedine čete i njihove zapovjednike, te ustanoviti broj čitave kršćanske vojske.

1. Glavni zapovjednik bijaše, kako znamo, Ruprecht E g g e n b e r g . On je doveo četu od 300 »njemačkih« vojnika.

2. Ban hrvatski T o m a B a k a č -Erdödy, zapovjedao je bansku vojsku od 1240 ljudi, što pješaka, što konjanika.

3. Andrija A u e r s p e r g general karlovački i glavni zapovjednik hrvatske i primorske krajine imao je 300 konjanika (arkebusira, odjevenih oklopom i tigrovom kožom.)

4. A d a m R a u b e r kranjski »Rittmeister« sa 200 arkebusira.

5. Krsto O b r u č a n Altenburžki, takodjer kranjski »Rittmeister« sa 100 ljudi.

6. M e l k i o r R ö d e r n Friedlandski sa 500 šlezkih strielaca.

7. Stjepan G r a s w e i n general koprivnički 400 ljudi, što pješaka, što konjanika.

8. Petar B a k a č - E r d ö d y kapetan Uskočki doveo 500 Uskoka.

9. Stjepan Tah imao je 80 husara.

10. Martin P i e č n i k iz Altenhofa, kapetan nad 100 vojnika.

11. Gjuro i Sigismund P a r a d e i s e r iz Neuhausa zapoviedaše karlovačke, kranjske i koruške mušketire, kojih je bilo 160.

12. Ferdinand W e i d n e r vodio je 100 »njemačkih« pješaka.

Ako sbrojimo sve ove čete, onda dobijemo nekako oko 4.000 vojnika, koje je naša vojska imala.

T. Bakač-Erdödy, ban hrvatski.
(Na porabu dano od društva sv. Jeronima u Zagrebu).

Kako spomenusmo, naša se vojska utabori dne 21. lipnja u Novigradu (valjda posavskom op. ur.) i tu prespava. U jutro drugoga (22) dana sazvano bje vojno vieće, o tečaju kojega nam pisani i tiskani izvori puržaju različite viesti, koje se slažu samo u tom, da su bila dva protivna mnjenja, buduć da je jedan dio zapovjednika bio za to, da se namah udari na neprijatelja, a drugi proti tomu. Andrija Auersperg pripovieda nam u spomenutoj svojoj relaciji, da je u jutro rano dne 22. i. mj. došao k njemu ban, te mu kazao »da Eggenberg istina smjera ići pod Sisak, da pogleda položaj tvrđje, ali onda da će se namah vratiti natrag u Novigrad. On da je protivan tomu, jer da će se tim samo omalodušiti posada sisačka, a kršćanska vojska, da može doći u pogibelj, da Turci na nju navale.

Čuvši ovo Auersperg, da je namah umolio Eggenberga, a valjda i ostale vojvode, neka bi došli u njegov šator, da viećaju ob ovoj stvari. Sakupivši se vieće, Eggenberg da je obnovio svoj rečeni predlog, obrazloživši ga tim, da ne ima dovoljno hrane za Rödernove konjanike i Reitenavske pješake, te da ne može ostati na bojištu duže vremena, nego da treba, da progleda Sisak. Ujedno da je prosvjedovao proti tomu, da bi se možda njemu u grieh upisalo, ako bi pao Sisak.

Na to da je ban Bakač ustao bio proti tomu predlogu, uloživši i sa svoje strane svečani prosvjed, da on želi biti i pred bogom i pred svetom nedužan, ako bi propao Sisak uslied ovoga bezkoristnoga dolazka i odlazka izpod Siska.

Sad nastaje duža razprava medju članovi vieća, za koje uze rieč i Melkior Rödern, da stavi novi predlog. Pošto su ga prije uputili o položaju mjesta i o snagi neprijateljske vojske izreče on svoje mnjenje, koje je glasilo ovako: »Namah valja ići na neprijatelja, i š njime upustiti se u boj; za boja pako treba u tvrđju sisačku protisnuti četvu vojnika, da se može braniti od neprijateljske navale. Ako im sreća posluži, da odbiju

neprijatelja, onda će se lahko odrediti, što se ima unapried raditi.« Uz ovaj predlog pristade namah Auersperg a sigurno i ban.

U vieću nadje se međjutim i drugih opreznijih ljudi, koji su zazirali od glavne bitke, ne za to, što ne bi i odvažni, nego jer su držali to odveć smjelim korakom, da šaka, reć bi ljudi, navali na osam puta jačega neprijatelja, te su svraćali pozornost vieća na ovaj nerazmjer sila. Najpače naš Taħi zastupao je to mnjenje, te je predložio, neka se zabavi neprijatelja manjimi okršaji, dok posada sisačka ne užge kulu i dok se ne spasi provalom iz grada. Onda da se svi ukupno povuku natrag k N o v i g r a d u , mjestu dobro zaštićenom, odkud bi mogli odbiti neprijatelja.

Mnenje opreznijih vojovda prevlada. Već se zaključilo bilo, da se ima vojska povući natrag, jer da je sila neprijateljeva ogromna, da mu mnogo koristi sagrađeni most, dočim da kršćanska vojska neima ni 5000 ljudi, kad najednom stigne iz Siska »brza viest«, da je Sisak u velikoj pogibelji, jer da je neprijatelj porušio na pola onu kulu do Save, na koju je Memi-beg neprestano pucao i da je odlučio večeras jurišati tvrđju, učinivši u tu svrhu velik nasip, tako da će se moći lahko na zidove uzpeti. Ako im dakle još danas nedodje vojska u pomoć, da će se morati tvrđja predati.

Kad čuše ovo vodje, i kad reče Auersperg zanosnu rieč, »da valja negledeć na broj neprijatelja srčano udariti na njega, a pobjedu od boga zamoliti«, prestade svako dalnje pregovaranje, te bude zaključeno, da se namah ide na neprijatelja.

Turci napadahu i pucahu toli žestoko na grad, da mu se je već približio bio zadnji dan obstanka. Hrabrost naše posade sisačke i njihovoga zapovjednika G j u r a k a svjedoči nam priznalica, koju su hrvatski stališi podielili ovomu sa svoga

sabora (početkom godine 1595.)* koja nam ujedno razsvjetljuje događaje pod Siskom. Ino vele ovako: Izgubivši (Blaž Gjurak) druga (t. j. Fintića), sa 12 momaka, kad je i sam bio teško ranjen, nije malaksao duhom, te se nije dao nagovoriti nikakovimi obećanjima, da predade grad. Turci su mu bo obricali razna obećanja, koja su mu na papiru napisana bacali skupa sa strielicama u grad. Nu on odluči, da će se braniti do zadnje kapi krvi, držeći, da vodja mora žrtvovati život za boga i domovinu. I tako izdrža on sve silne nasrtaje turske, dok mu najednom neosvanu pomoć, koja ga liši nevoljnoga stanja, potukavši naši Turke«.

I sbilja obsjednutim Sišćanom prispje naša vojska na dobu u pomoć, te ih spasi porazivši Turke. Pošto je naime zaključeno bilo, da se ima udariti na neprijatelja, bje vojska postavljena u bojni red. Hrvati vodjeni svojim b a n o m , sačinjavahu prednji dio vojske, drugi dio zapoviedao je A u e r s p e r g , a treći odiel E g g e n b e r g sa Rödernom. Ovo je bilo većinom konjaničstvo. Pješništvo sliedilo je najposlije, vodjeno S i g m u n d o m P a r a d e i s e r o m .

Hassan-paša, čim je doznao, da naši idu na njega, namah prevede vojsku preko Kupe našim u susret. On je bio baš kod ručka, kad mu dojavu Memi- beg Zvornički, koji je sa četom pješaka stražio preko Kupe, da čuje glas trubalja i bubnjeva, koji da se sve više približuje. Paša zapita pribjeglicu V o j i n a , koji je namah do njega sjedio, što bi to moglo biti? Vojin, koji ne mogaše vjerovati, da bi se naših toliko najednom sabrati moglo, odgovori mu, da valjda jedan od Erdödove braće ili rodjaka amo dolazi, da malko uznemiruje tabor. Nu naskoro dohrliše drugi glasnici, da se nečuje samo glas trubalja, nego da se vidi, kako blistaju stiegovi i oružje čitave vojske.

* Ova piznalica nalazi se u izvoru u arhivu kaptola zagrebačkoga.

Čuvši to Hassan-paša, dignu se namah od stola, te dade udariti u bubnje i trublje, dase vojska skupi i u bojni red postavi. Kad se to sbilo, namah ju preveze preko Kupe i to 18.000 najodabranijih četa, većinom konjanika, dočim je ostalo vojničstvo ostalo u taboru pod zapovjedi Kurt - bega Vučidolskoga i O p e r t - bega Hlievanskoga, koji su imali neprestano pucati na Sisak. Hassan-paša utabori se kod otoka u kutu medju Kupom i Odrom, koje se ovdje sastaju. Položaj Hassanov bio je takov, da mu je iza ledjah bila Kupa, na lievo Odra, a na desno most, preko kojega je prešao Kupu i koji mu je imao osigurati svezu sa taborom. Da naše bolje smrvi, uteče se lukavštini. On posla dio svoje vojske napried u zasjedu. On je očekivao, da će naši prvom žestinom odveć blizu k njemu dojuriti, te će ih tako moći obkoliti i uništiti. Tim se je njegov bojni red protezao čitave pol milje daleko.

Bilo je izmedju 10 i 11 sati kad se obe vojske srazile. Hrvatske čete, vodjene od Ivana D r a š k o v i ć a , Benedikta T u r o c a i Franje O r e h o c a prve dodjoše u vatru sa 1000 najodabranijih turskih konjanika, koje je Hasan bio napried posalo. Silnom vikom nahrupiše jedni na druge. Nu buduć da je neprijatelj mnogo pretežniji bio od naših, te u prvi mah velikom žestinom udario na nje, počеше se naši povlačiti natrag, da nadju oslona i pomoći u ostalih četa, koje su bile još otrag. U tu svrhu poslaše Vuka D r u š k o c a k Auerspergu koji je predvodio drugi dio vojske, neka se požuri, da prispije u pomoć prednjim četam. Auersperg izpali na to pištolj, kano znak svojim četam, da se požure na neprijatelja, naloživši im ujedno, da imade izpaliti puške najprije prvi red, a onda drugi, a napokon treći, tako da su kugle neprestano letile. Ova domišljata naredba mnogo je pripomogla pobjedi.

Auersperg dodje baš u horu na bojište, jer već se je bio i sam Hassan sa cielom vojskom na naše oborio. Pripovieda se,

da je Hassan, prije nego je pošao u bitku, zapitao svoga t a l i s - m a n a , koji je uz njega jašio, kakov li mu može prorokovati konac boja. Pošto je ovaj nešto izmrmaljao, te prolistao svoju knjigu proročnicu, koju je nosio u njedrih, odgovori mu, da je svemogući Bog odbjegnuo Moslime, a prešao ka kršćanom. Na to se je Hassan preplašio te rekao: čovjek mora podnieti sve, što je Bog dosudio, bilo zlo, bilo dobro.

Kad je Auersperg prispjeo našim u pomoć, Hrvati udariše opet ofenzivno dvostrukom hrabrošću na neprijatelja, pri čem se je osobito ban Bakač izkazao. Bubnji i trublje udaraše nemilice sa oba kraja. Neko vrieme borilo se je jednakom žestinom te je boj bio neodlučan. Napokon prvi odlučiše bitku oklopnici Auerspergovi sa dugimi puškami (karabinami), izvedši sjajnu navalu na središte neprijateljsko, te pucajući neprestance na njega, jedu red za drugim po nalogu Auerspergovu.

Turci pokušashe, nebi li smjeloga napadača obkolili, ali ubojita pucnjava Auerspergovih junaka smete ih, nasta nered u njihovih redovih, koji se počeshe potiskivati prama desnom krilu i prama mostu. U ovom sgodnom času udari treći odio vojske pod Eggenbergom na desno krilo tursko, te ga suzbi, dočim je ujedno poslao četv vojnika pod Stjepanom B l a g a j s k i m i Jakovom P r a n k o m , da zauzmu most preko Kupe i tim presieku Turkom povratak.* Ovi izvedošu podpuno svoj zadatak.

Sad bijahu Turci sasvim otisnuti u kut među Kupom i Odrom. Naša vojska udaraše nemilice na njih onako smetene,

* Ob ovom djelu Eggenbergovu kazuje nam njegova vlastita r e l a c i j a , koja nam o tom ovako veli: »Ihn (den Türken) in Gottes Namen alsbald angegriffen und in die Flucht geschlagen über sein alda geschlagene Brücken salviren wollen, ist man doch theils so hart auf ihn gedrungen, theils auch der Vortheil abgenommen worden, dass er nicht die Brücken erlangen mögen, sondern in der Flucht dem Wasser zugeeilt«. (Dr. Zwiedineck o. c. str. 37). Imena onih dvaju zapovjednika, koji su zauzeli most, spominje Valvasor o. c. XV. 526. Iz izvješća Eggenbergova vidi se, da je sasvim netemeljita viest Istvanfyeva (o. c. XXVII. 390), da se je most na Kupu prelomio od velike množine bježećih Turaka, pošto oni nanj ni došli nisu.

koji nemišljahu više ob obrani, nego počmu bježati k riekani, da se spase, preplivavši ih. Nu riedkim podje to za rukom; jedno bijahu obale veoma strme, te se nije moglo lahko izaći iz vode na obalu, a drugo, nagnula je tolika množina ljudi u vodu, da je jedan drugoga priečio, da se spasi. Tko nije znao plivati, hvatao se je za drugoga, pak bi tim poginula obojica. Od silesije plivalaca jedva si opazio vodu, koja je bila skoro svim grobom. Od 18.000 bo vojnika, koje je Hassan preveo preko mosta, spasi se jedva 2500 njih, medju kojimi nebijaše Hassan, pošto je i sam zaglavio u vodi. Koliko se je ljudi i konja pogušilo u vodi, vidi se i odtud, da je još treći dan po bitki plivalo liešina niz vodu.

Posada sisačka videći naše u boju sa Turci, izleti iz tvrđje, te udari takodjer na obližnje Turke. U priznatici, koju je hrvatski sabor dao Blažu Gjuraku god. 1595. na vječiti spomen njegovog junačtva, kaže o tom ovako: »Videći Blaž, da su se zakvačile dvie vojske, od kojih je jedna bila mravuljak napram mnoštvu druge, nije izčekivao konca borbe, nego sabravši svoje junake, navali iz tvrđje na obližnje neprijatelje i to takovom silom i odvažnošću, da je za krakto vrieme većinu njih što poubijao, što nagnao u vodu, da su se pogušili. Prije nego su počeli bježati, zapališe Turci prah i ostalu municiju, dočim su topove ostaviti morali, koje naši zarobiše.

Preostavši dio turske vojske, koji se nalazio u taboru s onu stranu Kupe, očekivao je, da će se borci slavodobitno vratiti u tabor, gdje će skupa provesti veselu večer nad pobjedom. Nu kad opaziše, da oni sa svih strane bježe, te se guše i tope u Kupi i Odri, pograbiše iz tabora, što u sili mogaše, pak nagnu bježati. I onako bijaše to silom u vojnu natjerana raja. Medjutim malo bi ovih uteklo maču naših, da nije to prepriečio T a h, on dade porušiti most, samo da naši neidu za njima u potjeru.

Pobjeda naših bijaše podpuna, neprijatelj pobježe bez obzira, izgubivši do 2/3 vojske na bojnom polju i ostavivši sav

tabor u rukuh neprijateljskih. Plien bijaše preobilan. Šatori od kojih bijahu mnogi zlatom i svilom ukrašeni, kano Hassanov i drugih begova bijahu puni oklopa, kaciga, sabalja, pušaka, prstenja, konjskih sedala i drugih stvari, koje su bile većinom srebrom i zlatom okovane. Dopade našim u ruke i čitava brodnica skupa sa malimi šajkami, koje su služile za prevoz, kao i svi topovi, kojih bijaše ukupno 39, od kojih 9 velikih obsadnih topova. Najogromniji bijaše »Kacijanerov top«, nazvan tim imenom zato, jer ga je Kacijaner izgubio u nesretnoj po se bitci kod O s i e k a , te je na njem utišten bio grb cara Ferdinanda I. Drugi neki od ogromnih topova bijaše ban Erdödy izgubio prošle godine za poraza kod Bresta, a na njem je bio grb cara Maximilijana II. i napokon na trećem nekom topu bijaše grb banov, a pripadao je prije Šimi B a k a č u - E r d ö d u , nekadanjemu biskupu zagrebačkom i pristaši Zapoljinu.

Turaka pogibe u cielom oko 18.000, medju njima Hassan-paša i 13 begova, 40 alajbega, 200 zaima, 400 odličnih spahija i silu božju janjičara i asapa. Važniji begovi, koji pogiboše, bijahu ovi: 1) M e h m e d - b e g Hercegovački, unuk sultanov (sestrin sin), 2) M e m m i - b e g Zvornički, 3) Š e f e r - b e g Crnički, brat Hassanov, poturica, kao i brat, 4) R a m a d a n - vojvoda bivši beg Škenderžki i 5) S i n a n - b e g Orehovački. Spasiše se samo četiri bega: 1) I b r a h i m - b e g Lički, 2) V e l i k o v e l - b e g Požežki, 3) K u r t - b e g Vučidolski i 4) O p e r t - b e g Hlievanski.

Hassana i druge begove, koji su se pogušili u vodi, namah izvukoše naši vojnici iz vode željeznimi kvakami, kopljem i dugimi motkami, porobiše sa njih bogate odore, zlatom i biserom okovane sablje, zlatne prstene i druge dragocienosti, i napokon im odrubiše glave i svukoše kožu sa ovih, te ju napuniše sa piljotinom i slamom. Da se osveti Turkom, koji su Herbardu Auerspergu kod Bihača ovako oskvrnuli glavu, dade

neki Vid Kleković na kolac nataknuti jednu ovakovu slamom napunjenu kožu od glave, te ju izložiti vojnikom na očigled. Još mnogo dana po bitci vadili su vojnici i seljaci turske lješine, te plienili dragocienosti sa njih.

Zasužnjeno bijaše veoma malo ili skoro ništa. Jedva se je naći moglo 10 ili 12 sužanja u taboru; među njima bijaše Hassan-aga, koga ulovi dalmatinski konjanik iz čete Tahijeve imenom Lukinić i Daut-spahija, koga ulovi slovenski vojnik »stari Radić«. - Naših pogibe takodjer neznatan broj: 1 arkebusirski furir sa 2 konjanika i 10 husara; od pješaka pogibe oko 40 većinom Uskoka, koji su oteli most, prije nego su Turci do njega došli, gdje su se stranom utopili, stranom pako ugušeni i sgaženi bili od silne navalice Turaka na most.

Ovu sjajnu pobjedu dojavio namah Eggenberg caru, poslavši mu posebnoga kurira. Koli ga je ta viest razveselila vidi se od tud, da je namah išo u svoju dvorsku kapelu, gdje se je odpjevalo »Tebe boga hvalimo« a kurira nagradio je sa zlatnim lancem, vrijednim 190 tadanjih krona (t. j. 335 for. 15 novč. a. vr.). Poslie piše mu Eggenberg oširno ob ovoj pobjedi, a i Auersperg posla svoju već spomenutu relaciju caru, u kojoj navadja, kako se je u ovoj bitci borilo hrabro sa obe strane i kako su se kod carske vojske sakupile najbolje i najhrabrije čete sa svih krajeva, a završuje riečmi: In summa Gott der allmächtige hat seine Macht allda gezeigt und für seine armen Christen selbst gestritten.

Čuvši papa Kliment VIII. ob ovoj pobjedi, namah napisa (10. srpnja) vlastoručno pismo Andriji Auerspergu u kojem hvali njegovu hrabrost, te ga poziva da nastavi svoje junačko djelo. I naš ban dobio je pohvalu od pape, dapače koli je cienjena bila i njegova hrabrost u ovoj bitci, vidi se odtud, što ga je španjolski kralj Filip II. imenovao vitezom reda spasiteljeva,

dobivši zlatnu, biserom urešenu medalju sa grbom ovoga reda i sa napisom »In Deo vici«. (U Bogu sam pobiedio).

U spomen ove pobjede sazida Kaptol kod Siska u selu Greda kapelicu, posvećenu mučeniku sv. Akaciju, jer je 22. lipnja dan ovoga svetca.* U stolnoj pako crkvi zagrebačkoj obdržaje se svečana služba božja na vječiti spomen ove pobjede dana 22. lipnja,** te se pjeva »Tebe Boga hvalimo. Po Kranjskoj slavi je takodjer od te pobjede sv. Akacij kao zaštitnik zemlje.

Vojska, vesela nad ovom nenadanom pobjedom, izrazi svoju zahvalnost Bogu, koji im im ju je podielio tim, da je tri puta išla u obhodu oko grada, te svaki put prignula svoja koljena, te se Bogu pomolila. Pravo veli Valvasor: Promatraš li neizmjeran broj mrtvih neprijatelja, poginulih od ovako malene šake kršćana, ili veličinu poraza, ili pomoć rieka Kupe i Odre, koju su ove pružile, gušeći neprijatelja: moraš priznati, da je Bog podielio ljudem jako veličajnu pobjedu. Bog je naime onaj, koji snizuje ohole i preuzetne, a slabim podaje sile i hrabrosti.

I n a r o d n o m p j e s m o m bijaše proslavljena ova pobjeda.***

Milo tuže turske bule, Kupe vode gledajući,
Kupe vode gledajući, Hasan-pašu proklinjući:
»Oh prokleta Kupa voda, koja si se izmešala.
Koja si se izmešala to s junačkom crnum krvjum«
Odbiraj se Kupa voda od junačke crne krvi,
Naj ju budu milo bule k srcu svomu pritiskale.
Oh prokleti Hasan-paša! bilo ti se zahotilo
Tvrda grada bila Siska, tvrda grada bila Siska,
Bilo ti se zahotilo Turovoga lipa polja,
Turovoga lipa polja i Zagreba lipa mista.
Bilo ti se zahotilo prelipoga kaptoloma,
Prelipoga kaptoloma, popovskoga lipa blaga.
Bilo ti se zahotilo popovskoga srebra, zlata,

* Danas joj se više niti za mjesto nezna.

** Ove godine pjevaju 25 o. m. kod sv. Stjepana kralja pjesmu sastavljenju prije 300 god. vidi 65 str.

*** Iv. Tkalčić Danica 1883.

Sveta kralja zlata križa, sveta kralja zlata križa.
Bilo ti se zahotilo zagrebačkih mladih snaha,
Bilo ti se zahotilo i divojak zagrebačkih,
Bilo ti se zahotilo turopoljska bila hliba,
Turopoljska bila hliba, kravarskoga dobra vina.
Hliba se je bil založil, vode Kupe se je napil,
Kupe vode prez mertuka i s vnogimi vitezovi,
I s vnogimi vitezovi i s vnogimi delijami,
I s vnogimi delijami i s vnogimi janičari,
O Kaurka lipa zemlja, kako ti se sad veseliš,
Lipo pojuć stare majke, stare majke i vdovice,
Stare majke i vdovice, mladi momki i divojke,
Lipe pisme popivajuć, Hasan-pašu proklinjajuć.
Oh prokleta Turska zemlja, kako ti se sad žalostiš.
Milo tuže turske majke, turske majke i starice,
Turske majke i starice, turske bule i divojke,
Tužne pisme popivajuć, Hasan-pašu proklinjajuć.
O prelipa Bosna zemlja i široka Romanija,
I široka Romanija i bogata Natolija,
Kaj se toga počrnilo iz slavnoga Carigrada,
Kaj se toga opustilo od doljnega Biograda!

Hymnus de victoria Christianorum

De Hassan, Bosnesi Bassa. 22. Junii anno 1593. gloriose relata

Regi regum ter maxino,
Consurgamus in jubilo,
Per quem salus et gratia
Datur simul victoria.

Ostendit terra flosculos
Minus sperato tempore,
Fructusque fundit melleos,
Salutis laeta nuntio.

Sursum levemus brachia
Novum sonantes canticum,
Magnificamus Dominum
Qui fecit mirabilia.

Hic Rex in iracundia
Memor misericordiae
Nobis jam factus mitior
Sinum pandit clementiae.

In cuius factum nomine
Est contra Turcas praelium:
At mox victi sunt impii
Nostrum quaerentes sanguinem.

Hi fortes multitudine
Et nostris elati malis
Turci ruebant impetu
Nostrae minaces patriae.

Bogu kralju velikomu
V psalmu pojmo veselimu,
Kir milost nu ohrajnejne
Nam da, inu premagajne.

Naša zemla ta nam cvite,
Nevčakane zdaj rožice
Sadu nese mediniga
Glasu vesela zdraviga.

Roke gori povzdignimo
Ter nove pesme skladajmo
Čast dajmo timu Gospodu
Kir je storil svoje čudu.

Taj kralj v srdu nu zlobnosti
Nej zabil svoje milosti:
Temuč je nam mekši postal
Veliko dobroto s'kazal.

V njega prečudnim imeni
Čez Turke se en boj sturi
V' tem istim so naše kriji (krvi)
Sovražniki poginili.

Oni strašne vojske svoje
Prevzetni ter naše reve,
So s' silnim kampom hitili
Naše deželi pretili.

Praedo cruentis caedibus
Magnisque belli machinis
Jam passim Bassha territis
Insultabat Christicolis:

Ubi nunc ipsorum Deus?
Ait: vires, audacia?
Bellandi qua peritia
Valent nobis resistere?

Prophetam nostrum Mabometh
Praesesse coelo credimus:
Qui Marte nos constituet
Terraec totius principes.

Salum, ventique turgidi
Jam nostro parent nomini
Mundoque toti frameam
Videtis formidabilem.

Bihač et Repić cepimus
Tenemus et Hrastovicam,
Castrum construximus novum
Erit mox Sisak turcicum.

Et nunc pugnemus fortiter,
Fugam dabunt aut concident,
Crucem qui praedicant suam
Aspectu fusi turcico.

Oves velut mactabimus
Dabunt se quotquot obviam:
Ex quorum late spoliis
Magnam feremus gloriam.

Tunc urbes, tunc et oppida,
Arces, agrorum jugera,
Tunc terrae, campi, flumina,
Nostrae cedent potentiae.

Sub hos sternerentur pulveres
Pedum victi Cristicolae,
Nec miles ultra quispiam
Repugnet qui nobis, erit.

Ta končave je imel zle
Velike na kolih puške
Silo je povlad obhajal
Nas verne prevzetno grajal.

Kej je sedaj njih Križan bog
Kir bi jim pomagal s' nadlog?
(Reče Hasan baša) s močjo
Meni kaj nezamerejo.

Naš prerok, nu bog Mahometh
Iz nebes jih hoče pobit
Nas sturil bo svoje lu lje
Čez vso to zemlo Gospudje.

Morje, nu hitri vetrove
So v'še šli pod tursko ime,
Naša tudi turska sabla
Je ta ves svet ostrasila.

Bihač, nu Repić imamo,
Še Hrastovico držimo,
Novgrad smo tude sturili,
Li kar bo Sisak naš tudi.

Sdaj, sdaj, naprej potegnimo
Jih spodimo tar vbijemo,
Vsi ki se križa hvalijo.
Pred tursko vojsko pobejšo.

Če nam pak proti pridejo
Kakor ovce jih davimo,
Njih smrt, na rup v' obilnosti
Nam bude k veliki časti.

Tedaj mesta, tedaj trsi,
Gradove, polja ter vasi,
Vode tekoče, dežele
Nam Turkom se bodo vdale.

Pod moje čižme, ter noge
Hčem vtlačiti kerščenike;
Tu mi nebo obeniga
Junaka več superniga.

Summi sed arbiter poli,
Mundi qui fecit fabricam,
Trusit hanc superbiam
Verbis fumantem perfidis.

Qui castigavit crimina
Per hostem nostra plurima,
Sourum jam flexus prece
Justus iudex, pius pater.

Oblitus haud clementiae
Qua facta praeit omnia
Per opportuno tempore
Dedit suis solatium.

(Quorum quater vix millia
Erant, hostis sed decuplo
Major, locoque fortior
Signus ibat tremetibus)

Respicienque desuper
Castris infensus impiis,
Eos ex templo terruit,
Suis adjutor affuit.

Celsum protendit brachium
Aegyptios quo straverat,
Et Sisaram cum Goliath
Sesak, Zara, Sennacherib.

In festa cedunt agmina
Crucem ferenti militi:
Quo circumclusa fortiter
Vitae subintrant limitem.

Hic glandes, hic et fulmina
In terga torquent hostium,
Quos igne, ferro, Calapi
Parvo neci dant flumine.

Sic Hasan bosnensis baša
Begique septem corruunt,
Quorum deus jactantiam
Immersit limo sordidam.

Bog, pak ta oča nebeški
Kir je prav sturil sve riči,
Je za nič imel le to zlo
Hvalo, besedo prevsetno.

Kateri nas je kaštigal
Naš greh skuž Turke pobijal
Ta se je pustil vprostiti
Pravičen oča v dobroti.

Nej zabil svoje milosti,
Katera je čez vse reči:
Inu je k pravima časi,
Svojim perstopil k pomoči.

(Teh je bilo vsaj majhina
Turkov deset krat tuliko:
Močni na mesti na čisli
S banderimi so derčali).

S nebes je pogledal doli
Turškemu sovraž kamdeli
On je uje naglo prestrašil
Tem svojim pak pomuč voščil.

I stegnil je svojo roko,
Kakor čez moč egiptisko,
Čez Goliat, nu Sisara,
Sesak, Sennaherib, Zara.

Ta vražni kamp ta sdaj beži
Pred kerščanskimi junaki
Ti su nje sillo obdali
V Kulpu nemillo zagnali.

Tedaj kakor bi grmelo,
Je v Turke kugal letelo.
Pod puško, sablo v' vodi zli
Ti su naglo poginili.

Tako baša, sedim begi
V Kulpi su hka' dnu leteli
Teh je v blatu Bog vargal sam
Njih napuha smrad, dal na dan.

At victor miles Christifer
Turcis divus mannubiis
Pie servatu patria
Parta triumphat gloria.

Dei sic hostes singuli
Casu funesto pereant;
Eundem quiqul diligunt
Ceus sol in ortu splendeant.

Pro quo salutis munere
Nobis concessio prpere
Licet per nostra crimina
Tua nos dignis gratia.

Te Jesum coeli praesidem,
Mundi totius principem
Laudamus, benedicimus
Et corde laeto psalimus.

Tuo, salvator optime
Est bellum gestum numine;
Tuoque rex auxilio
Nostri gaudent victoria.

Sit Jesu regis gloriae
Virtutis et victoriae
Nomen ter augustissimus
Potens, beatam, fulgidum.

Iloc laudet agmen coelitum
Et grex simul terrestrium,
Quin inferorum cunei
Sint Jesu nostro subditi.

Deo Patri sit gloria
Et Jesu Christo filio
Sancto simul Paraclito
Per infinita saecula. Amen.

Naši pak srčni junaki
Kir su Turka obrnpoli,
Našo deželo hrannili
Stali bodo v' večni hvali.

Tako božji sovražniki
Imajo vsi poginiti
Ti pak, kir Boga ljubijo
Se kakor sunce svetijo.

Mi vsi za ta veliki dar
Kateri nam je s nebes dán,
Najse iz naše hudobe
Nismo vredni gnade božje.

Tebe kralja nebeskoga
Zveličarja sveta vsiga
Hvalimo ino žegnamo
Na čast iz srca pojemo.

O Jesus, v tvojem imeni
Smo mi to vojsko začeli
V tvoji tudi Bog! pomoči
So naši Turke premogli.

Jezusa kralja vse časti
Premagajna inu moči
Njega ime je obladansko
Strašno, sveto, veličansko.

Hvalite ga vsi angjeli
Tudi človeki na zemli
Še ti paklenski duhovi
Jezusu bote podložni.

Čast budi Bogu očetu
Nu Jezusu njega sinu
Troštarju duhu svetimu
Se laj nu h' času večnima. Amen.

Izvornik ove latinske i slovenske pjesme nalazi se u rukopisu cesarske dvorske biblioteke u Beču pod br. 7460.

Rupis pisan je na papiru a ima 27. stranah i to na:

str. 1 naslov: Super omnem gloriam protectio. Isaiae 4.

Medju prvimi dvimi riečmi i dvim poslednjimi perom naslikan je cesarski orao sa grbom.

Str. 2 Psalmus XXVI.

Qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt et ceciderunt.

Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum.

Si exurgat adversum me praelium, in hoc ego sperabo.

Str. 3.-12. Himnus de victoria Christianorum kako gore.

Str. 12.-20. Himnus idem germanice redditus eodem tono ac metro. (Sliedi ista pjesma u njemačkom prevodu.)

Str. 20.-27. Idem Slavice pari metro, tonoque datus. (Sliedi ista pjesma u slovenskom prevodu, kao gore napisah).

Na kraju rukopisa liepa risarija perom predstavljajuća razno voće i povrće.

Ivan Tkalčić.

Osim spomenutih vojvoda, junaka i boraca »u boju s isačkom 1593.« bilo je i drugih našeg roda, imenice Posavaca i Pokupljana, koji za sobom svojim potomkom ostaviše povelje plemstva i slobodnjačtva. Takove povelje okićene su grbovi u kojih se iztiču znaci junačtva.

Propitkujući samo za njeke živuće potomke, našli smo, da danas živući J a n k o A n t o l č i ć , posjednik u Novom Sisku, posjeduje povelju, koju je dobio njegov predak Mate Antolčić, bivši kastelan u tvrđi Sisak. U povelji koju je podielio Rudolf II. hvali se Mate Antolčić kano vrlo požrtvovan junak u turskih ratovih. T o m o p l . L a c k o v i ć S i s a č k i , posjednik i gradski činovnik u Sisku, posjeduje plemićku povelju sa grbom, što ju je nasliedio po Stjepanu pl. Lackoviću Sisačkom, za sebe i svoje potomke, pošto se je njegov predak po sadržaju povelje, koju je Rudolf II. potpisao, zaslužnim pokazao po kršćanstvo u bojevih proti Turkom. I m b r o K o v a č i ć iz Odre posjeduje povelju sa grbom, što ju je stekao njegov predak Stanislav

Kovačić bivši »upravitel sziszechke wajwodine«, za sebe i svoje potomstvo. Nikola Zlovolić-Petrušić, posjeduje plemićku diplomu po svojem predaku Simeonu iz Žažine, koji je istu povelju stekao za sebe, svoju braću te muško i žensko potomstvo i za zasluge učinjene u bojevih proti Turčinu. K r a j a č i ć I v a n iz Boka kuće broj 9. posjeduje povelju od kralja Matije, koju je zavriedio njegov predak za sebe i svoje potomstvo boreći se hrabro proti Turčinu. M a r t i n M a g j a r i A n t u n I v š i ć iz Drenčine primiše jednu povelju zajedno 1659. god. izdanu od cara Leopolda; bijahu vojvode petrinjske tvrđje već od prije plemenita roda. Od ovih nasljedišje povelju danas živući Tomo K r i s t i ć - M a g j a r , i I v š i ć u Boku.

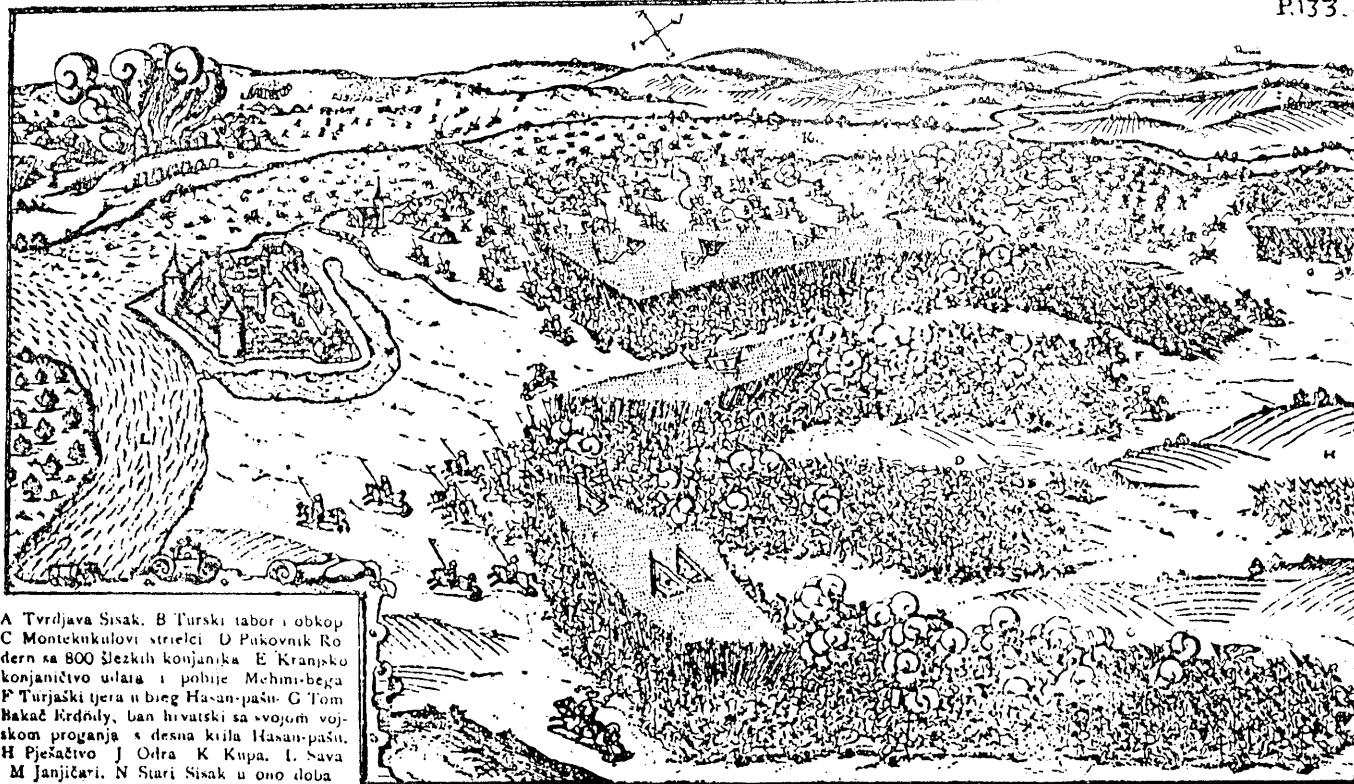
U sisačkom okolišu imade još više sličnih povelja, koje su kod našega seljačkoga naroda za čudo dobro užčuvane.

Iz harne uspomene na svoje predake, koji su u tursko-hrvatskih bojevi nročito u boju kod Siska dne 22. lipnja 1593. bilo svoje junačke grudi, bilo sam život izložili za diku grada Siska; za čast mile domovine Hrvatske; za spas ciele zapadne Europe; prošireni je svečanostni odbor zaključio, da se 25. lipnja 1893. g. prva T r i s t o g o d i š n j i c a svečano proslavi, te prigodom proslave 1000 komada toga spomen-spisa medju narod razdieli, da tako buduće potomstvo ne zaboravi, da su nam predji vodjeni vitežkim banom Tom. B a k a č - E r d ö d y e m zavriedili svjetski glas junačtva, glas ljubavi, kralja i domovine!

U S i s k u , dne 25. lipnja 1893.

F. H.

A Tvrđjava Sisak. B Turski tabor i obklop.
 C Montekukulovi strelci. D Pakovnik Roder
 dern sa 800 šlezkih konjanika. E Kranjsko
 konjaništvo ušlata i pobije Mehmi-bega.
 F Turjaški tjera u bjez Hasan-pašu. G Tom
 Bakač Krdóly, ban hrvatski sa svojom voj-
 skom proganja s desna krila Hasan-pašu.
 H Pješništvo. J Odra. K Kupa. L Sava.
 M Janjičari. N Stari Sisak u ono doba.

Bitka kod Siska.

(22. lipnja 1593. slika po Orteliusu. Na posudbu od Ljubljanskog Dom in sveta).